

KETTUSVIESTI

2.2020

Sisältö

<i>Puheenjohtajan palsta</i>	3
<i>Ilomantsin kunta ajan saatossa</i>	4
<i>Ilomantsin seurakunnat ja vanhauskoisten luostarit</i>	7
<i>Ilomantsin itäkylien metsänvartijatilat 1900-luvun alussa</i>	19
<i>Rajantakaiset kylät</i>	38
<i>Päivä elettyä elämää Itä – Suomessa 1970 luvun lopulta. Ilomantsista Itään. Elämän trial!</i>	53

Korpiselän kirkko heinäkuussa 1941 (SA-kuva)

Puheenjohtajan palsta

Tuula Luomala

Hyvät Kuolismaan Kettusten sukuseuran jäsenet!

Viimekertaisesta puheenjohtajan palstan kirjoittamisesta edelleen sama aihe hallitsee kaikkia uutisia eli korona. Tämä ovela tauti on yllättänyt ja pysäyttänyt meidät pohtimaan omaa terveyttämme ja huolehtimaan kaikenlaisesta puhtaudesta. On pestävä käsiä mennessä tullen, pyyhittävä kodin pintoja sekä huolehdittava ettemme yski toisia päin. Kuinka kevyeltä olo tuntuukaan kun unohtaa hetkeksi nämä määräykset ja menee metsään, puistoon tai vaikkapa pihan toiselle puolelle kävelylenkille. Hitaasta kävelystä saa kaikkea irti kun samalla on aikaa tarkkailla kaikenlaista luonnossa, vaikkapa pienen muurahaisen liikkumista tai pöriäisen lentoa. Kaikki tarkkailu tarvitsee keskittymistä ja aistien heräämistä luonnon näkemiseen. Pidetään siis omasta terveydestämme huolta ja liikkukaamme joka päivä vaikkapa vain pienen matkan kerrallaan. Seuraavalla kerralla onnistuu ehkä hiukka pidempi kävelymatka.

Seurataan uutisia, samoin sukuseuran omia www.kuolismaankettuset.fi sivuja. Ei anneta koronakriisin masentaa kesän viettoa.

Toivotan kaikille Aurinkoista Kesäaikaa!

Ilomantsin kunta ajan saatossa

Ensio Kettunen

Ilomantsin kunnan perustaminen vuonna 1875

Vuoden 1865 kunnallisasetus määräsi, että Suomessa maaseudun kirkkopitäjien vastuulla olleet maalliset asiat siirrettiin kuntien ja maalaiskuntien tehtäväksi ja hengelliset asiat ortodoksien ja luterilaisten seurakuntien vastuulle. Kirkoille jäi asetuksessa maallisista tehtävistä ainoastaan väestökirjanpito, joita ne ovat hoitaneet 2000-luvulle saakka.

Kunnallishallintoon siirtymiseen annettiin aikaa kolmen ja enimmillään kymmenen vuotta, joka päättyi vuonna 1875. Asetus tai paremminkin kunnallistamissäädös tuli voimaan 6. helmikuuta 1865 ja sen kumosi asetus maalaiskuntain kunnallishallinnosta. Uusi asetus tuli voimaan vuoden 1899 alussa.

Uudistuksen tarkoituksena oli siirtää valtion tehtäviä portaittain hierarkkisesti alaspäin kaupungeille ja kuntiin. Venäjän keisari oli siirtänyt valtaa 1800-luvun lopussa itseltään Suomen senaatille ja tämän seurauksena valtion tehtävät lisääntyivät ja sen takia valtion tehtäviä siirrettiin uudella asetuksella paikallisemmalle tasolle. Suomen kaupungeissa maallinen hallinto oli kuulunut jo vuosisatoja porvarissäädylle, mutta kirkko vastasi tuona aikana koulutoimesta ja köyhäinhoidosta. Vuonna 1873 säädetyssä ja vuoden 1875 alusta voimaan astuneessa asetuksessa nämä tehtävät siirrettiin kokonaan kaupungille.

Vuoden 1865 asetuksen toimeenpanemisella ei Ilomantsissa ollut kiirettä. Vuoteen 1875 saakka kunnan asioista päätettiin kirkonkokouksissa ja vasta 10. huhtikuuta 1875 kutsuttiin kokoon seurakunnan edustajia tekemään päätöksiä asetuksen voimaansaattamiseksi. Kunnan ohjesääntöä olivat perustamassa kevään 1875 aikana Ilomantsin ev.lut kirkkoherra Gregorius Monell, ort. seurakunnan kirkkoherra rovasti Mikael Skorodumoff, maanviljelijä Better Leppänen, kauppias Ivan Piironen, nimismies sotakamreeri Johan Kock, sekä Mikko Mononen ja Tahvo Sivonen.

Hallinnon kokoonpanoa varten tehty ehdotus valmistui 26. toukokuuta ja se luettiin kirkoissa 12. kesäkuuta. Georgius Monell lähetti toimikunnan laatiman kunnallisen ohjesääntön vahvistettavaksi Kuopion läänin kuvernöörille kesäkuun 16. päivänä. Ohjesääntö vahvistettiin 17. elokuuta ja ensimmäinen ohjesääntön mukainen kunnallinen kokous pidettiin 28. elokuuta 1875 Leikkuuhuoneessa, joka sijaitsi kirkonkylän vankihuoneella. Ensimmäisessä kokouksessa oli läsnä sekä luterilaisia, että ortodokseja. Puheenjohtajana kokouksessa toimi pastori Johan Teodor Dahlström, joka oli ruukinpatruuna Elias Dahlströmin poika. Hän piti kuntakokouksia aina 2. huhtikuuta 1881 saakka, jolloin hän muutti Nilsiä kirkkoherraksi.

Kokouksesta oli ilmoitettu elokuun alussa Ilomantsin kirkoissa. Kokouksessa käsiteltiin kunnallishallinnon perustamiseen liittyviä asioita ja ensimmäisenä pykälänä oli kunnan raha-asioiden hoitoon liittyvät päätökset. Toisena tärkeänä asiana oli sairaiden ja kiireellistä apua tarvitsevien pitäjäläisten asioiden hoitoon liittyvät asiat. Hyväksyttiin Tohmajärven apteekin köyhille ostettujen rohtojen rätingistä, lisättiin Lylykosken lossin rakennusaikaa Johan Ikoselle, veloitettiin ort. seurakunnan ruumiiden vetäjiä kunnostamaan hautausmaalle menevää tietä, esitettiin kauppiaiden ja virkamiesten ja käsityöläisten ylläpidettäväksi Ruskosilantietä. Monia muitakin asioita kokouksessa päätettiin, mutta kokouksen lopussa päätettiin kunnalliskokouksia pidettäväksi kuukausittain. Viimeinen sen vuoden kokous oli luterilaisessa pappilassa 31. joulukuuta 1875. Siinä kokouksessa päätettiin mm. maksaa Bertil Mjuselle Ilomantsista Tohmajärvelle kuljetetun alttaritaulun rahdista viisi markkaa. Sitä emme tiedä, onko Ilomantsin seurakunta myynyt vai lahjoittanut kirkon alttaritaulun Tohmajärvelle, mutta molemmissa luterilaisissa kirkoissa on samanlainen alttaritaulu!

Kuntakokouksen uudeksi puheenjohtajaksi keväällä 1881 tuli kauppias Matti Kastinen ja hän toimi siinä tehtävässä aina 21. kesäkuuta 1884 saakka. Hänen jälkeensä kuntakokousta johti vuoden 1889 loppuun saakka luterilaisen seurakunnan kappalainen Otto Alfred Malmgren. Vuodesta 1890 kuntakokousta johti maanviljelijä Pekka Leppänen. Hän toimi puheenjohtajana useita kertoja. Kuntakokouksen puheenjohtajana toimivat myöhemmin mm. kauppias Viktor Kastinen, kansakoulunopettaja Lahtinen, kelloseppä Olli Pussinen ja talollinen Matti Haapalainen. Kuntakokoukset päättivät pitäjän asioista aina 15. tammikuuta 1919 saakka, jolloin siirryttiin kuntavaalien kautta valittuihin kunnanvaltuustoihin ja kunnanhallitukseen.

Ilomantsissa 1866–1913 vuosina nimismiehenä toiminut sotakamreeri Johan Kock (s.8.10.1847 Muonio) oli värikäs persoona. Hän oli eräänä kesänä käynyt Hattuvaarassa ja kehottanut Hattuvaaralaisia, etteivät veisi lapsiaan Hattuvaarassa sijainneeseen venäläistämiskouluun (kreikkalaiskatollinen). Nimismies ei suvainnut keisarinvaltaa eikä venäläisiä. Kock ja kunnan esimies Hukka olivat useista asioista erimieltä, ja Hukka teki useita valituksia nimismiehestä. Kerrotaan, että Kock oli kerran vierailulla rovasti Mikael Skorodumoffin luona. Nimismies huomasi pappilan seinällä keisari Nikolai II kuvan. Hän halusi ostaa kuvan, mutta rovasti lupasi antaa sen lahjaksi nimismiehelle. Kotiin tultua nimismies ripusti kuvan seinälle ja muutaman päivän päästä hän oli repinyt kuva ja kehykset kappaleiksi sanoen; "Minä vielä murhaan sinut". Venäläinen kulkukauppias Bogdanof teki valituksen kenraalikuvernöörille joulukuussa 1913 Ilomantsin nimismiehen toiminnasta kesällä 1912. Terentij Bogdanof kertoi nimismiehen vastustaneen kenraalikuvernöörin matkaa Ilomantsiin kesällä 1912 ja vihaavan Ilomantsissa asuvia venäläisiä asukkaita. Hän kertoi useista epäkohdista, joita nimismies oli tehnyt edellisten vuosikymmenten aikana. Valituksen jälkeen tammikuussa 1914 pidettiin Ilomantsissa useita kuulusteluja ja kuultiin ilomantsilaisia mm. rovasti Strogumoffia, kansakoulunopettaja Lahtista ja nimismiehen entistä renkiä Väinö Pussista. Kuopion läänin maaherra Spåre lähetti Ilomantsiin kruunvouti Linströmmen, joka kehotti

nimismiestä eroamaan virastaan. Valitusten seurauksena nimismies Johan Kock erosi palveluksesta vuonna 1914 ja muutti samana vuonna Sortavalaan.

Nimismies Johan Kock asui virkakautensa aikana Ilomantsin kunnan omistamalla Sikrenvaaran tilalla, johon myöhemmin vuonna 1919 perustettiin maatalouskoulu. Sikrenvaaran tilalla asui myös Ilomantsin aikaisempi nimismies Zimmerman. Johan Kock kuoli 12.7.1918 Sortavalassa. Hänen ensimmäinen vaimonsa Eedla Maria Parviainen (s.17.8.1854, k.15.5.1892) ja tytär Elli Kock (s.24.6.1884, k.3.8.1918) ovat haudattu Ilomantsin Mustanmäen hautausmaalle.

Ilomantsin seurakunnat ja vanhauskoisten luostarit

Ensio Kettunen

Kreikkalaiskatollinen seurakunta Ilomantsissa

Käsittelen ensimmäisenä ortodoksien elämää Ilomantsissa, koska äitini suku on ortodokseja ja osa heistä oli vanhauskoisia. Heidän sukunsa isoisät ovat asuttaneet Ilomantsin saloseutuja jo useiden vuosisatojen ajan.

Ilomantsiin kristinusko tuli 1300-luvulla. Valamon luostari perustettiin vuonna 1329 ja sen jälkeen novgorodilaiset lähetyssaarnaajat kiersivät karjalaa ja Itä-Suomea. Valamon luostarin valistajat kiersivät vuosittain karjalan aluetta ja he kävivät myös Ilomantsissa saarnamatkoilla ja katsomassa Valamon luostarin omistamia maatiloja Ilomantsissa. Ilomantsin Ortodoksinen seurakunta perustettiin perimätiedon mukaan jo 1400-luvulla. Sor-tavalan seurakunta luovutti Ilomantsin ort. seurakunnalle hallinnollisen ja taloudellisen itsenäisyyden perimätietojen mukaan 1400–1500 lukujen vaihteessa.

Vuonna 1534 Ilomantsiin tuli Novgorodin arkipiispan lähettämänä Ilja munkki, joka perusti Ilomantsiin rukoushuoneen. Aikakirjoissa on mainittu, että Ilomantsissa oli tuon ajan jälkeen ollut profeetta Eliaan muistolle pyhitetty kirkko. Vuonna 1589 Ilomantsin kreikkalaiskatollinen seurakunta oli suuri, siihen kuuluivat Pälkjärvi, Soanlahti, Tohmajärvi, Liperi, Lieksa ja Repola. Jokaisessa pitäjässä oli kirkko tai rukoushuone, sekä hautausmaa.

Stolbovan rauhassa Ilomantsi liitettiin Ruotsiin ja pitäjään alkoi muuttaa luterilaista asutusta. Ikoset, Kettuset, Tahvanaiset muuttivat tuolloin Ilomantsiin Savosta. Ilomantsiin rakennettiin ensimmäinen luterilainen kirkko vuonna 1659 ja ”ruotsit” pakottivat ortodokseja käymään kirkossa ja liittymään luterilaiseen seurakuntaan. Tämän vuoksi paljon ilomantsilaisia ortodokseja muutti venäjälle. Ilomantsin Ortodoksinen seurakunta siirrettiin tuossa vaiheessa Liperin seurakunnan kappeliseurakunnaksi. Kappeliseurakuntana Ilomantsi ortodoksit saivat olla aina vuoteen 1759 saakka.

Ensimmäinen kreikkalaiskatollinen kirkko, joka sijaitsi nykyisen pappilanmäen päällä, paloi 1500–1600 lukujen vaihteessa. Kirkon polttamisesta syytettiin ruotsalaisia, jotka olivat tulleet Ilomantsiin. Uusi ortodoksinen kirkko rakennettiin entiselle paikalle 1600-luvun alkupuoliskolla. Kirkko rakennettiin huonoista tarvikkeista ja taitamattomasti ja se jouduttiin purkamaan. Uuden kirkon ortodoksit rakensivat vuonna 1672 entisen kirkon paikalle. Tämä kirkko tuhoutui suuren Pohjansodan aikana. Ortodoksit saivat uutta kirkkoa varten rahoitusta venäjältä ja se valmistui vuonna 1759 luterilaisen kirkon viereen Pappilanvaaralle. Kirkon vihki Valamon luostarin johtaja ikumeni Efrem vuonna 1765. Kesällä 1794 salama syytti sekä ortodoksien, että sen vieressä olleen luterilaisen kirkon palamaan. Tämän palon jälkeen ortodoksit rakensivat uuden kirkon nykyisen sankarihautausmaan paikalle. Se valmistui vuonna 1798 ja siinä oli tilaa noin 200 seurakuntalaiselle. Kirkon paikan seurakunta sai isossa jaossa kirkkoherran virkatalon paikaksi. Kirkko rapistui nopeasti ja uutta kirkkoa alettiin suunnitella muutaman vuoden päästä kirkon valmistumisen jälkeen. Sankarihautausmaan paikalla sijainnut kirkko purettiin vuonna 1917 ja sen hirsistä rakennettiin nykyinen ortodoksiseurakunnan hautausmaan rakennus. Kirkkoherra Strokumowin aikana seurakunta osti kirkkoa, kirkkomaata ja kirkkoherran asuntoa varten Niemelän tilan 4900 markalla ja ortodoksien nykyistä kirkkoa alettiin rakentaa vuonna 1889. Kirkko valmistui kesällä 1892 ja se vihittiin käyttöönsä 5.7.1892.

Ilomantsin ortodoksisen kirkon rakentaminen 1890

Profeetta Eliaan kirkon perustus laskettiin 8. kesäkuuta 1890 jumalanpalveluksen aikana. Jumalanpalvelus pidettiin vanhassa kirkossa, joka oli nykyisen sankarihautausmaan paikalla ja sen päätyttyä kulkue eteni vanhalta kirkolta uuden kirkon kivijalan luokse. Rovasti Mikael Storodumoff toimitti palveluksen nykyisen Eliaan kirkon perustuksilla. Rovasti piti pitkän juhlapuheen ja sen päätyttyä muurattiin kirkon peruskivi, johon hakattuun syvennykseen pantiin Suomen metallirahoja vaskiseen astiaan laitettuina. Vaskilevyyn oli myös liitetty teksti:

”Isän, Pojan ja Pyhän hengen nimeen aamen. Tämän pyhän profeetta Eliaksen kirkon peruskivi on laskettu 8 päivänä kesäkuuta vuonna MDCCCXC jälkeen kristuksen syntymän, Venäjän keisarin, Suomen Suuriruhtinaan Aleksanteri III hallituksen aikana, Pietarin Metropoliitta Isidorin siunauksella, Kuopion läänin herra kuvernöörin Johan Aminoffin, Ilomantsin kreikkalaisvenäläisen seurakunnan kustannuksella ja seuraavien kirkonrakennustoimikunnan jäsenten aikana, nimittäin: Esimies kirkkoherra M. Storodumoff, kauppias F. Magaroff, talollinen Jekor Piironen, kirkonhoitaja Maksim Mustonen, W.T. lukkari Mooses Kärkkäinen ja haudankaivaja F. Stroganoff”.

Siunaustoimituksen jälkeen kulkue palasi takaisin vanhaan kirkkoon. Kirkonmenojen jälkeen Kuopion läänin kuvernööri Aminoff puhui kirkossa ja hän lupasi lahjoittaa kirkolle Vapahtajan kuvan. Jumalanpalveluksen jälkeen rakennustoimikunta tarjosi juhlapäivällisen kievarissa.

Luterilaisena kirkkoherrana toimi tuona aikana rovasti Frans Niklas Lackstöm, pastorina A. Malmgren ja lukkarina K.A. Kuosmanen. Kunnanlääkäriksi valittiin tammikuussa 1890 lääketieteen lisensiaatti E. F. Broms. Samana kesänä Pahkalammen vanhauskoisten luostarissa kävi miehiä, jotka toivat sieltä Ilomantsiin nahkaisen rukousnauhan, jossa oli puusta veistetyt päät, sekä vapahtajan kuvalla varustetun ristin. Lisäksi autoituneesta luostarista löytyi käsin kirjoitettu slaavilainen messukirja ja luostarin nimiluettelo. Minnekä nämäkin esineet on viety Ilomantsista?

Mikael Strokumow

Ortodoksisen seurakunnan papeista on vähän tietoa 1600–1700-luvuilta, koska kirkon pailossa tuhoutui kirkonkirjat. Ensimmäinen varma tieto kirkkoherrasta on vuosina 1637–1644, jolloin seurakunnan paimenena oli Ivan Gavrilov. Sen jälkeen papin tointa hoidettiin

Liperistä käsin ja 1700-luvun alussa sitä hoiti Gregori Lumitski. Seuraavana papin virkaa hoiti Feodor Sofronov ja vasta vuonna 1778 Ilomantsiin saatiin omaksi kirkkoherraksi Nikolai Semenovits aina vuoteen 1789 saakka, jolloin hän pakeni venäjälle. Semenovitsin jälkeen kirkkoherrana toimi aina vuoteen 1807 saakka Andrei Stepanov (lienee Ivan Stefanov?). Hänen jälkeensä vuosina 1809–1817 kirkkoherrana oli Liperistä muuttanut Ivan Petrov. Sergei (Aleksei) Petrov toimi kirkkoherrana vuosina 1818–1825 ja vuosina 1825–1849 Feodor Maksimovits Okulov. Vuonna 1850 kirkkoherraksi tuli Ilja Feodorovits Sotikov ja hän toimi seurakunnan palvelijana aina vuoteen 1853 saakka. Vuosina 1853–1860 kirkkoherrana toimi Vasili Andrejevits Diakonov ja hänen jälkeensä vuosina 1860–1871 Ivan Feodorovits Albinski. Vuonna 1871 tuli kirkkoherraksi rovasti Mikael Strokumow ja hän oli virassa vuoteen 1907 saakka. Hänen jälkeensä kirkkoherrana toimi 1907–1911 Aleksander Jakubow ja hänen jälkeensä kirkkoherrana toimi Ivan Feodoroff 1911–1917. Vuosina 1918–1923 kirkkoherran virkaa hoiti Vasili Ostrovski ja hänen jälkeensä virkaa hoiti sortavalaisen Sergei Okulovin poika, Simeon Okulov, aina vuoteen 1934 saakka. Seuraavina kirkkoherroina olivat lyhyitä aikoja Viktor Ritamo, Lauri Mitronen, Gregori Pantsu ja Serafim Fiili. Vuonna 1938 kirkkoherran virkaa hoiti Gregori Pantsu ja 1939 Vladimir Talsta. Helmikuusta 1939 aina marraskuun loppuun 1954 kirkkoherrana toimi Nikolai Hodju. Hodjun jälkeen kirkkoherran virkaa hoiti Kauko Salminen aina vuoteen 1967 saakka. Kauko Salmisen jälkeen kirkkoherroina ovat toimineet Anatoli Ortamo, Hannu Loima ja Rauno Pietarinen. Nykyään kirkkoherrana toimii Ioannis Lampropoulos aina siihen saakka, kunnes seurakunta yhdistyy Joensuun seurakuntaan.

Ilomantsin luterilainen seurakunta

Kuolismaan Kettusten esi-isä Matts Kettuin muutti 1668 Ilomantsiin Rantasalmen Voisalmien kylästä. Ilomantsi oli liitetty Stolbovan rauhassa 1617 ruotsiin ja sen seurauksena Ilomantsiin muutti luterilaista väestöä. Liperiin rakennettiin ensimmäinen luterilainen kirkko vuonna 1630, Pälkjärvelle vuonna 1635, Pielisjärvelle vuonna 1639, Ilomantsiin ja Tohmajärvelle vuonna 1659. Tuolloin Ilomantsin kirkkoherrana toimi Wendalius. Samaan aikaan kreikkalaiskatolliset alistettiin Viipurin luterilaisen piispan alle. Tämän vuoksi Ilomantsista ja muualta rajaseudulta ortodoksiväestö alkoi muuttaa venäjälle. Ilomantsin toinen luterilainen kirkko rakennettiin Pappilanmäelle vuonna 1686 ja sen venäläiset polttivat vuonna 1703. Kolmas kirkko valmistui Pappilanmäelle vuonna 1717 ja se purettiin 1750-luvun alussa. Paikalle rakennettiin uusi kirkko, joka valmistui 1754. Tämä kirkko paloi salaman sytyttämän kesällä 1794. Seurakunnan viides (nykyinen) kirkko rakennettiin Pappilanmäen alle Malisenmäelle ja se valmistui keväällä 1798.

Ilomantsin ev. luterilaisen seurakunnan kirkkoherrat:

Gregorius Wendalius (1653–81), Samuel Kettunius (1681–1719), Anders Norrgren (1722–71), Henrik Reinhold Stenroth (1772–74), Klas Johan Molander (1776–99), Johan Molander (1801–37), Karl August Molander (1840–58), Gregorius Monell (1862–84), Frans Niklas Lacström (1886–98), Otto Alfred Airio e Malmgren (1902–1911), Martti Hellevuori (1911–1927), Kalle Hämäläinen 1928–1936), Nikolai Raila (1937–1947), Lauri Hyvärinen (1948–1964). Meistä moni muistaa seurakuntamme kirkkoherroina Antti Koljoson (1964–66), Uuno Niirasen (1967–1986), Martti Miettisen (1987–2005), Mikko Tolonen (2006–2016) ja Seppo Kuosmasen (2016–2021).

Vanhauskoisten monasterit Pahkalammella ja Megrissä

Venäjällä starovertseja eli vanhauskoisia alettiin vainota 1600-luvulla ja sen vuoksi monet pakenivat 1600-luvun lopulla suomen puolelle. Starovertsit perustivat Ilomantsiin ensin erakkolan Liusvaaraan, myöhemmin pääluostarin Pahkalammelle ja sivuluostarin Megrin. Ilomantsissa vanhauskoisten pääluostarina toimineeseen Pahkalammen monasteriin oli seitsemän peninkulmaa kirkolta. Luostari sijaitsi Venäjän rajalla, lähellä Iljanvaaraa. Luostari oli Pahkalammen rannalla Vuottojärvien sydänmailla ja sen toimintakausi oli parhaimmillaan 1790–1860 luvuilla. Kun monasterissa olleet munkit olivat kuolleet, sinne muutti maita viljelemään Kirilä Maksimainen Hattuvaarasta. Kirilä kertoi, että kun hän meni luostarin maille 1800-luvun lopussa, niin hän oli laskenut, että luostarin rakennuksissa oli 80 ovea.

Luostarin ja asuinrakennuksen yhdisti katettu ja seinillä varustettu kulkukäytävä. Pahkalammen rannalle oli rakennettu useita rakennuksia, joiden välille oli rakennettu puiset pitkospuut, ettei munkkien tarvinnut astua maahan. Rannassa olleen saunan vieressä oli lähdekaivo, jonka kirkasta vettä käytettiin puhdistautumiseen. Monasterissa oli ollut ammoisina aikoina 30 henkeä, 9 lehmää, 2 härkää, 2 hevosta, kanoja ja kissoja. Sikoja ja koiria eivät vanhauskoiset suvainneet monasterissa. Munkit kalastivat Vuottojärvistä ja Pahkalammista ja sitä varten heillä oli 80 verkkoa ja 2 nuotaa. Pahkalammen alaluostari oli Megrin rannalla ja aikaisemmin erakkola oli Liusvaaran kylässä. Vanhauskoisia asui Pahkalammen ja Megrin lisäksi myös Kuolismaassa, Vuottoniemellä ja Salmijärvellä (Liusvaarasta peninkulma Vegaruksen suuntaan) aina 1900-luvun alkuun saakka.

Näihin vanhauskoisiin kuului myös isomummoni Fefronia Vlasov. Hän syntyi Ilomantsin Megrin kylässä vuonna 1852 Megrin luostarin viereiseen metsänvartijan torppaan. Fevronian serkut Varvara ja Fedosia Vlasov asuivat koko ikänsä Megrin luostarissa. Miten heidän elämänsä poikkesi tavallisen ilomantsilaisen elämästä?

Starovertsit olivat uskonnollista väkeä ja viettivät yleensä omien seurassa, eivät käyneet useinkaan "räähkän" syntisten kodeissa. Kaunistautumista ei hyväksytty ja ruoka oli yksinkertaista. Pappeja he eivät hyväksyneet vaan heidän sielunhoitajanansa toimi päämonahka eli päämunkki. Myös ristinmerkin he tekivät hiukan eri lailla, kuin ortodoksit. Ehtoollista ei vietetty ja myös joulunvietto ei kuulunut heidän tapoihinsa. Jos joku syntinen joi tai söi starovertsin astiasta, se särjettiin. Starovertsillä oli mukana aina oma juoma-astia, joskus myös ruokailuvälineet. Starovertsit eivät hyväksyneet sikoja, eikä koiria, ne olivat saastaisia. Myös tavalliset kansanlaulut olivat syntiä. En tiedä miten he suhtauivat siihen, että isomummoni Fevronia Hourenja Vlasov teki elinaikana toistakymmentä loitsua? Niitä kävi kesällä 1928 Vegaruksen Marjavaarassa kirjoittamassa muistiin Matti Haavio. Starovertsillä oli tapana paastota keskiviikkoisin ja perjantaisin. Aamulla herätessä he pesivät silmät ja kädet huolella, samoin ennen ruokailua. Ilomantsilaisilla starovertseilla oli tapana hakea Pahkalammen pyhästä lähteestä vettä kotiin. Lähde sijaitsi Pahkalammen rannalla olleen saunan läheisyydessä.

Lauri Hattunen Kuolismaasta antoi vasemmanpuoleisen vanha vierulaisten eli starovertsien käyttämän kaulariipuksen museovirastolle 1900-luvun alussa. Korun keskellä on vanhauskoisten käyttämä kahdeksanpäinen risti ja korussa oli tekstit:

Ц[А]РЬ С[Л]АВЫ "TSAR SLAVUI" "KING OF GLORY."

ІС ХС Ісусъ Христос ISUS KHRISTOS "Jesus Christ"

С[Ы]Н[Ъ] Б[О]Ж[ІЙ] SUIN' BOZHIY "Son of God."

К, КОПИЕ — KOPIE, "lance," "spear."

Т, ТРОСТЬ — TROST', "reed/rod"

Korua ovat käyttäneet vanhavierulaiset ja se on ajoitettu 1800-luvun alkuun. Janne Häikiö on teettänyt korusta kopion ja sitä on saatavana kuparisena tai hopeisena.

Eräät ilomantsilaiset kävivät Pahkalammen luostarissa 1900-luvun alussa ja toivat sieltä kirkonkylälle venäjänkielisen Raamatut, rukousnauhan ja joitakin pyhiä esineitä. Ihmisten keskuudessa kiersi tarina, että Pahkalammella kummitteli ja kummituksena olisi ollut päämonahka Mark Aleksarov. Tämän vuoksi luostarissa yövyttiin harvoin sen jälkeen kun luostari autioitui 1800-luvun puolivälissä. Kun Pahkalampi autioitui, loput munkeista siirtyi Megrin luostariin.

Ilomantsin luostarien pääluostarina toimi Pahkalammen rannalla sijainnut luostari. Sen kirkkoon mahtui toista sataa kuulijaa. Pääluostari oli kaksikerroksien rakennus, alakerrassa oli (päämonahkan eli munkin) luostarinjohtajien (Mark Aleksanrov, Kiril Feodorov ja Ivan Wasiljew) asunto. Yläkerrassa oli luostarin kirkko, jonka itäpäädyssä oli ikonostaasin takana huone, joka oli täynnä ikoneja. Kirkkosali oli suuri ja sen peräseinällä, ikonostaasin edessä, riippuivat lampukat. Kirkkosalissa olleet Raamatut olivat venäjänkielisiä, ne luostarinjohtaja oli tuonut Pahkalammelle venäjältä. Kirkkorakennuksesta johti katettu käytävä asuinrakennukseen ja palvelusväen tupaan. Asuinrakennuksessa oli kuusi erillistä huonetta luostarissa asuneille munkeille ja heidän perheillensä. Lisäksi luostarin mailla oli navettarakennus, riihi, sekä sauna, joka sijaitsi rannalla. Saunan vieressä oli lähde. Luostarissa pidettiin 8–10 lehmää kaksi hevosta, sekä lisäksi kanoja ja lampaita. Luostarissa oli aikanaan noin 40 henkeä mukaan lukien munkit ja palvelusväki. Pahkalammen luostarissa oli 80 verkkoa ja kaksi nuotta, joilla pyydettiin kalaa luostarin tarpeita varten lähijärvistä. Eräs aikalainen kertoi, että "Pahkalammen luostari oli iso ja komea. Luostarin rakennuksissa oli yli 80 koristeltua ovea ja ikkunaa. Erikoisinta oli se, että luostarin kaivo sijaitsi palvelusväen tuvan sisällä,

keskellä lattiaa ja siitä johti vesirännit suureen pataan”. Vuonna 1836 kirkkoherra Feodor Okulov kirjoitti esimiehelleen:

Pahkalammen luostarin läheinen joki vuonna 1933 (Uuno Peltoniemi)

”Pahkalammen luostari, joka on enemmän kuin 40 vuotta vanha, ja sen perustajana oli Mart-niminen venäjältä paennut vanhavierulainen mies. Luostari sijaitsee Olssonin omistamalla rälssi-tilalla. Nykyisin sen johtajana toimii eräs torppariksi itseään kutsuva Kiril Feodorow, joka oli luostarissa jo Mart vanhuksen aikana. Kiril Feodorovilla on vaimona Maria Usanasew. Luostarissa on työmiehiksi itseään nimittäviä henkilöitä, muita jokapäiväisiä asukkaita siellä ei ole. Luostarissa on rakennus, johon mahtuu sadan hengen ihmisjoukko ja rakennus on vanhavierulaisten rukoushuone. Varsinkin suuren paaston aikana luostariin kokoontuu vanhauskolaisten lahkoon kuuluvia, ei ainoastaan Ilomantsin pitäjistä, vaan Sortavalasta, Suistamolta, Korpiselästä ja Suojärven pitäjistä, sekä erittäin paljon Aunuksen puolelta. En osaa sanoa, mitä toimituksia ja menoja vanhauskoiset toimeenpanivat luostarissa, mutta synnintunnustukselle ne sinne kokoontuvat”.

Pahkalammen luostarin asuinrakennus vuonna 1933: Uno Peltoniemi, Museoviraston kuvakokoelma

Pahkalampi sijaitsee Ylä ja Ala Vuottojärvien välissä. Pahkalampia oli kaksi, Ylä Pahkalampi ja Pahkalampi, jonka rannalle luostari oli rakennettu. Pahkalampi nimi lienee tullut korkeasta mäestä, joka sijaitsi luostarin takana. Pahkalammen luostarin perusti venäjältä paennut vanhauskoinen vanhus Mark Alexandrov vuonna 1790. Luostarin perustettiin kruununtorpalle, jossa asui aiemmin metsänvahteja. Luostarissa kasvatettiin hengellisen toimen ohella karjaa, kasveja, ja harjoitettiin kalastusta. Luostarissa asui 1800-luvun alussa kahdeksan munkkia, kaksi nunnaa ja liuta erilaisia maatyömiehiä. Luostari autioitui vuoteen 1880-mennessä ja luostarin paikalle Suomen valtio rakennutti rajamiesten vartioaseman 1930-luvulla. Vartioasema poltettiin joulukuun ensimmäisenä päivänä 1939, kun talvisota syttyi ja venäläiset lähestyivät vartioasemaa Iljanvaaran suunnalta.

Pahkalammen luostarin aittarakennus vuonna 1933: Uno Peltoniemi, Museoviraston kuvakokoelma

Pahkalammen vartioasema 1930-luvulla

Pahkalammen luostarin rantaa vuonna 1933: Uuno Peltoniemi, Museoviraston kuvakokoelma

Pahkalammen ja Ylä-Pahkalammen välinen joki 1933: Uuno Peltoniemi, Museoviraston kuvakokoelma

Pahkalammelle vievä polku: Uuno Peltoniemi, Museoviraston kokoelma

Megrin luostari

Ilomantsin Megrijärven rannalle, lähelle venäjän rajaa sijaitsevan Megrijärven rannalla olleiden Vlasovien maille perustivat vanhauskoiset 1800-luvun alussa Pahkalammen sivuluostarin. Luostarin paikalla asui aiemmin isomummoni Fevronia Vlasovin perhe. Isomummoni Fevronian perhe muutti Liusvaaraan metsänvartijatilalle 1800-luvun lopussa. Luostarin vanha päärakennus oli jaettu kolmeen osaan, joita uuneilla erotettiin pienemmiksi huoneiksi. Takimmaisessa nurkkahuoneessa oli pyhäinkuvat (ikonit) laitettu kahteen riviin ja niiden edessä oli lampukka. Ikkunat olivat ”pääkirkossa” pieniä. Luostarin nurkkahuoneessa oli hämärää, vaikka ulkona oli kirkas päivä. Luostarin ikkunat avautuivat venäjän suunnalla olevan kapean Megrijärven suuntaan. Luostarin oven päälle on joku vuollut puukolla vuosiluvun ”1847”. ”Megrijärven rannalla tuomet ja koivut tuoksuvat alkukesän päivinä. Metsän reunassa lehtikuuset ovat saaneet uudet vihreät neulaset. Kulleron keltaiset kukat ja järvi-ruoko täyttivät järven matalat rannat. Megrijärven keskellä olevassa Kalmasaaressa aika on pysähtynyt. Saareen ovat menneet sukupolvet haudanneet kyläläisiä ja luostari asukkaitansa. Hautojen päällä oli maatumistilassa olevia gropuja (tuohustalot) tai puisia hautaristejä. Järven toinen puoli kuuluu venäjälle ja sinne meillä ei ole lupa mennä”. Megrin luostarissa asui parhaimpaan aikaan 25 munkkia, mutta 1800-luvun lopussa enää oli kaksi monakkaa, ”vaimot”, lapset ja piiat. Luostarin perustaja oli Onofrei niminen venäläinen mies. Hänen tyttärensä Maria ja vävy Matfjev Ivanov asuivat luostarissa 1840-luvulle saakka. Luostarissa oli enimmillään 36 munkkia, lisäksi naisia ja lapsia. Luostarissa oli keskimäärin 15 lehmää, joista saatiin luostarin tarvitsema maito. Kun venäjältä tulleet rahavarat vähenivät 1850-luvulla, luostarin toiminta alkoi hiipua. 1850 luvulla luostarissa asui ”monahkojen” Matfvej Ivanovin ja Jefim Bogdanovin perheet. Jefim sai isomummoni serkun Feodosian kanssa pojan Mikaelin ja neljä tyttöä. Mikael rakensi Megriin seuraavalla sivulla näkyvän kaupparakennuksen, joka siirtyi kaupalla vuonna 1922 valtiolle, kun viimeinen nunna, Warvara Vlasov oli kuollut vuonna 1919. Kauppahinta luostarin rakennuksista oli 15 000 markkaa. Tuolloin Megrissä asui Vlasovien ja Arhipovien perheet. Mikael perusti sittemmin kaupan Möhkön kylään.

Suomen valtio perusti Megriin kesällä 1922 rajavartioaseman, kun tammikuussa 1922 bolsevikit tulivat kylään ja ajoivat siellä asuneet Vlasovit ja Arhipovit Liusvaaraan. Megrin luostari toimi vartioasemana aina talvisotaan saakka. Luostarin ikonit kuljetettiin vuonna 1922 Ilomantsiin ja sittemmin ne ovat olleet Pohjois-Karjalan museon varastoissa. Osa Megrin ikoneista katosi muuton aikana ja niiden olinpaikasta ei saatu vihjeitä. Megrin ja Pahkalammen luostarien väliselle erämaa-alueelle olivat munkit tehneet salotien, jota pitkin munkit vierailivat luostareissa. Megrissä ei ollut kansakoulua, lapset kävivät koulua Liusvaarassa. Kouluaikana lapset asuivat Liusvaaran taloissa, kun reilun peninkulman mittainen huonokuntoinen salotie kulki salometsien ja 18 kapulasillan kautta Megriin. Megrin lähin kylä oli Sloboda ja Korkeavaara, johon oli matkaa kuusi kilometriä. Slobodassa ja Korkeavaaralla oli neljä Martiskaisen taloa (kaksi kruununtorppaa). Sloboda nimi on saattanut tulla venäjältä (tarkoittaa maalaiskylää, tehdaskylää tai esikaupunkialuetta, joka on vapaa veroista). Sloboda nimi löytyy myös karjalan kielestä nimellä "Slobota", joka tarkoittaa taloryhmää. Slobodasta Liusvaaraan oli matkaa kuusi kilometriä.

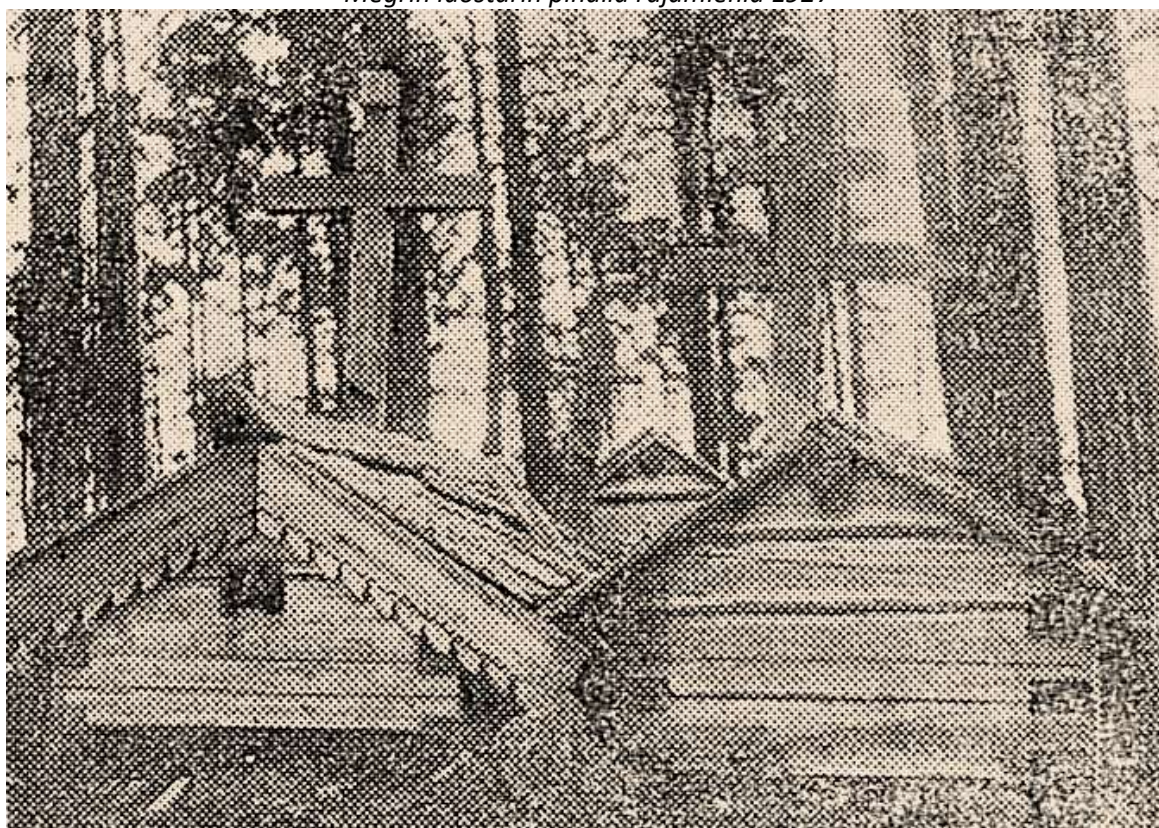
Vanhavierulaiset eli vanhauskoiset, joihin mummoni suku kuului, käyttivät päivittäin rukousnauhaa. Isomummoni "räpläsi" rukousnauhaa työtä tehdessä ja vapaa-ajalla. Vanhavierulaisilla oli venäläiset Raamatut ja vanhavierulaisten risti poikkesi hiukan kreikkalaiskatollisesta. Ristinmerkki tehtiin kolmella sormella. Heillä kullakin oli omat ruoka-astiat, johon ei ulkopuoliset saaneet koskea. Tupakanpolto oli ehdottomasti kiellettyä.

Megrin luostarin rakennukset, jotka siirtyivät valtiolle 1922 (Uno Peltoniemen kuva)

Megrin luostarin pihalla rajamiehiä 1927

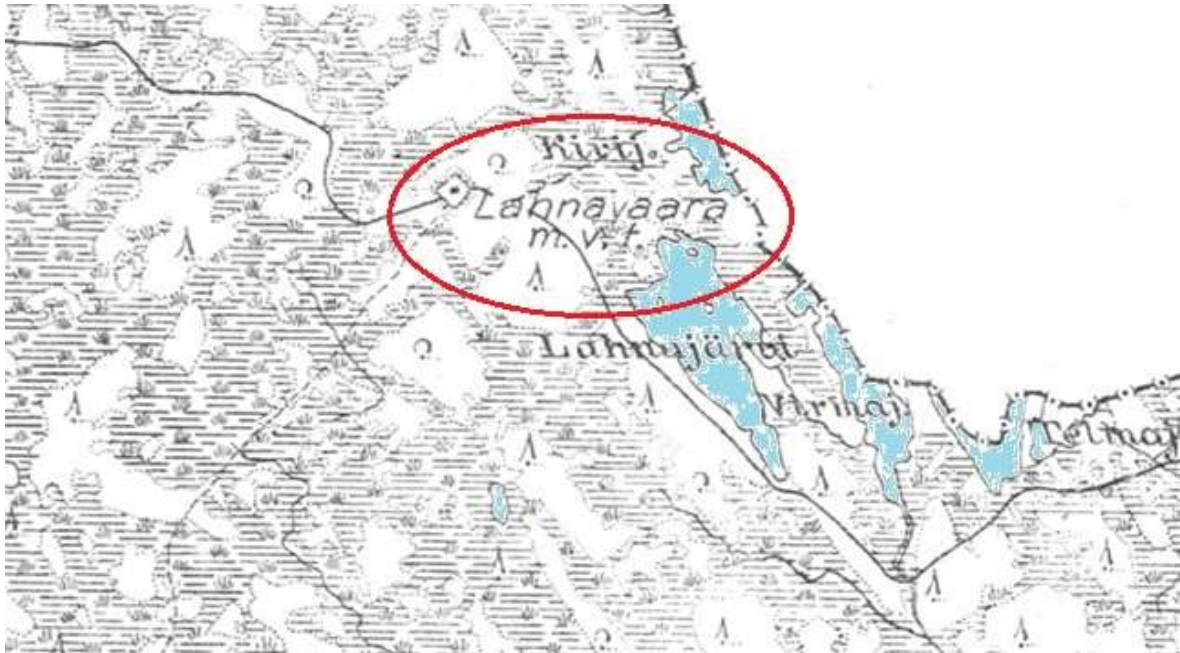
Kalmansaaren grobuja Megrissä

Ilomantsin itäkylien metsänvartijatilat 1900-luvun alussa

Lahnavaaran metsänvartijatila

Metsähallituksen metsänhoitolaitoksen perustamisen jälkeen vuonna 1859 Metsähallitus järjesti valtion mailla olleiden tilojen ja torppien hallintamuodoksi Kruununmetsätorpat. Niissä asui metsänvahdit perheineen. Metsänvahteja alettiin kutsua metsänvartijoiksi 1800-luvun lopulla. Kruununtorpat toimivat metsätyöntekijöiden majoituspaikkoina, ennen metsäkämppien tekemistä. Eduskunta hyväksyi vuonna 1928 Suomen ensimmäisen kämpppälain, jonka jälkeen metsureille tehtiin omia kämppiä.

Lahnavaaran metsänvartijatila sijaitsi 15 km Hattuvaarasta kaakkoon. Metsänvartijatila perustettiin 1863 ja sen viimeinen metsänvartija Juho Koljonen kuoli 27.12.1924 saunaan.

Lahnavaaran metsänvartijatilalle perustettiin aliupseerivartio vuonna 1925

Lahnavaaran metsänvartijana toimivat vuosikymmenten aikana mm. Jaakko Kettunen 1863–1865, Paavo Tahvanainen 1865–1872, Antti Sorjonen 1872–1873, Tahvo Sorjonen 1873–1907 ja Juho Koljonen 1907–1924. Juho kuoli 27.12.1924 sydänkohtaukseen. Juhon puolisona oli Anna Liisa Eronen ja hän jäi vielä asumaan tilalle Juhon kuoleman jälkeen. Juho Koljosen jälkeen Lahnavaaraan ei valittu metsänvartijaa vaan Hullarin (noin 6 km itään) metsänvartija hoiti Lahnavaaran metsänvartijan aiempia tehtäviä. Kesällä 1925 Lahnavaaran itäpuolella oli laaja metsäpalo, jota sammuttamaan lähetettiin rajavartioston komppania. Rajamiehet asuivat sinä aikana Lahnavaaran metsänvartijantilalla. Syksyllä Lahnavaaran tilalle perustettiin rajavartioston toimesta aliupseerivartio, josta käsin rajavartijat vartioivat rajaa talvella hiihtäen ja kesällä jalkaisin. Lahnavaaralla oli asuinrakennus (15 m x 6 m), kaksi karjarakennusta, aitta, Riihi ja sauna. Lahnavaaralta otetuissa kuvissa näkyvät asuinrakennus ja aitta.

Talvisodan aikana rajavartioston käytössä ollut Koljosten torppa jätettiin polttamatta, mutta uuniin laitettiin räjähdyspanos. Kun venäläiset lämmittivät keväällä 1940 uunia, panos räjähti ja osa katosta hajosi räjähdysvoimasta. Talvisodan jälkeen tila jäi autioksi ja nykyään tilan päärakennuksen paikalla on vain kaksi uunin tiilikasaa näkyvillä.

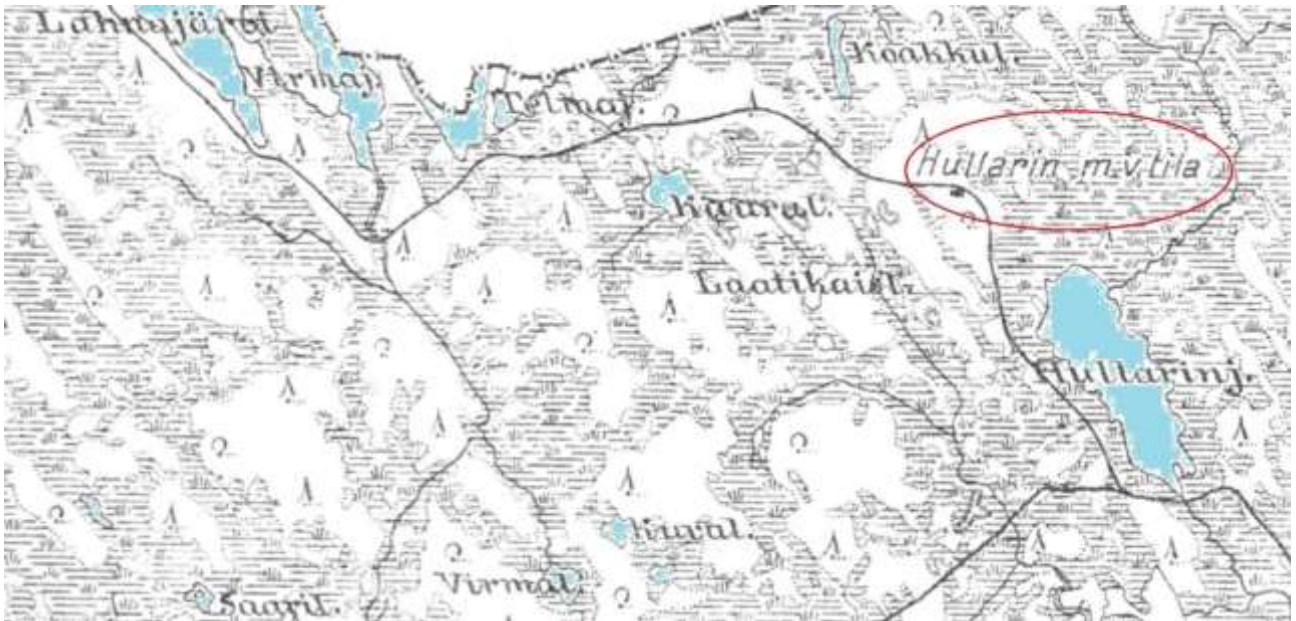
Lahnavaaran metsänvartijatilán päärakennus 1933 Uno Peltoniemen kuvaamana

Lahnaavaara kesällä 1944 Vellivaaran taisteluiden päätyttyä (SA-kuva)

Hullarin metsänvartijatila

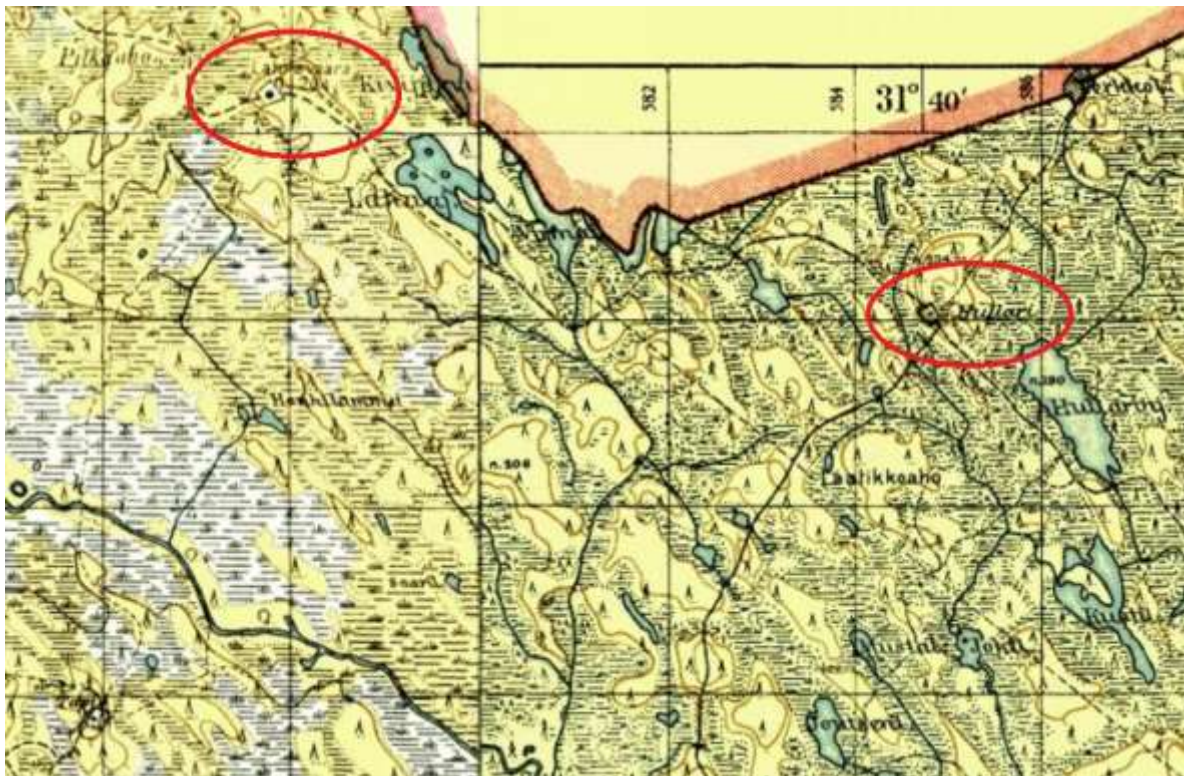
Hullarin metsänvartijatila sijaitsi 6 kilometriä Lahnavaarasta itään. Hullarin metsänvartijatila oli korkean Hullarinvaaran päällä. Hullarin metsänvartijana toimi 1900-luvun alussa Antti Nevalainen. Hänen jälkeensä, ennen talvisotaa, metsänvartijana toimi ? Tähtinen.

Telmajärvi Lahnajärven ja Hullarin välisen tien varressa 1933 (Uno Peltoniemi, Museovirasto)

Uuno Peltoniemen ottama kuva Hullarin palotornista kesällä 1933

Uuno Peltoniemen ottama kuva Hullarinjoelta kesällä 1933

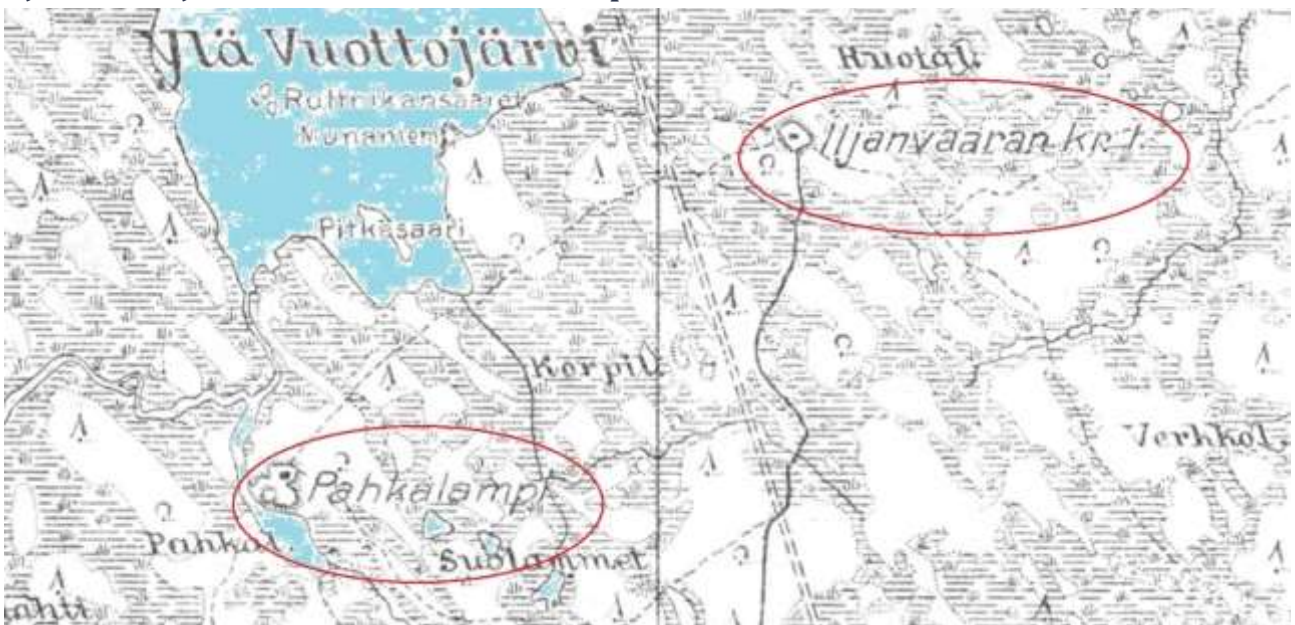
Uuno Peltoniemen ottama kuva Hullarinvaaralle nousevalta tieltä kesällä 1933

Kasisvaaran metsänvartijatila

Kasisvaaran metsänvartijatila sijaitsi 5 kilometriä Hullarista itään. Kasisvaaran metsänvartijatila oli korkean vaaran päällä. Kasisvaaran metsänvartijana toimi 1930-luvulla Matti Koljonen, jonka serkku Kaino Koljonen toimi Hullarin metsänvartijana.

Iljanvaaran ja Pahkalammen kruununtorpat

Iljanvaarassa ja Pahkalammella on ollut kruununtorpat jo 1800-luvun alusta saakka. Pahkalammelle perustettiin 1800-luvun alussa vanhauskoisten eli starovertsien luostari, joka oli "päämonahkan" eli luostarinjohtajan nimissä. Iljanvaaraan perustettiin metsänvartijatila 1800-luvun lopussa. Iljanvaarassa asuivat silloin Olof Kettusen s. 6.12.1802 ja Stiina Kainulaisen s. 22.12.1803 poika Henrik Kettunen s.13.3.1828 sekä hänen vaimonsa ja Brita Ikonen s. 6.5.1826. Myöhemmin vaaralla asuivat

Henrik Tahvanainen s.17.7.1833 ja Brita Mujunen s. 17.4,1845. Iljanvaaran metsänvartijoina toimivat Pål Sorjonen, Henrik Sorjonen, Pål Sorjonen ja Antti Auvinen. Ennen talvisotaa Iljanvaaran tilalla asuivat Antti ja Anna-Liisa Hirvonen perheineen. Iljanvaara sijaitsi Ylä Vuottojärven eli Rutnikan itäpuolella (rutnikka = rannalle nostettu järvimalmikasa). Metsänvartija Antti Juho Aapraminpoika Auvinen (s. 4.5.1874 k. 14.11.1938) oli Iljanvaarassa metsänvartijana 1900-luvun alussa ja hän siirtyi vuonna 1929 Tapionahon metsänvartijaksi, kun siellä metsänvartijana toiminut Matti Kokkonen kuoli. Iljanvaaran metsänvartijatila sijaitsi nopin 1,5 kilometrin päässä Venäjän rajasta ja oli yksinäisiä paikkoja Ilomantsissa. Elokuun 31. päivänä 1927 metsänvartija Antti Auvinen ja vaimo Johanna Maria Ollintytär Kurvinen (s. 3.4.1886) heräsivät yöllä karjan huutoihin. Auiset jättivät lapset nukkumaan. Auiset lähtivät katsomaan, oliko karhu päässyt karjan kimppuun. Auiset menivät karjan perässä kohti rajaa ja huomasivat rajan takana venäjän puolella kolme miestä kuljettamassa karjaa idän suuntaan. Huonojalkaisena miehenä Antti jäi jälkeen, mutta vaimo Johanna pääsi miesten lähelle ja alkoi huutaa miehille. Siinä vaiheessa venäläinen mies osoitti mauserilla Auisia ja käski heidän jäädä istumaan hakopuun päälle. Antti Auvinen sai puukon käteensä ja iski miestä sillä rintaan. Tämän jälkeen Auiset lähtivät pakenemaan takaisin Suomen puolelle. Rajalla Johannan jalka tarttui kuusen karhkaan ja hänen kaaduttuansa, venäjän puolelta tulleet miehet ottivat hänet kiinni ja lähtivät kuljettamaan mukanaan. Metsänvartija Antti Auvinen pääsi karjan kanssa pakoon ja hälytytti rajavartijat Iljanvaaraan. Johanna Auvista ei kuitenkaan löydetty etsinnöistä huolimatta. Auisien asukkaana ollut Juho Kettunen oli tapahtumahetkellä savotassa Ylä-Vuottojärvellä

Kuvassa Iljanvaaran metsänvartijatila kesällä 1927

Metsänvartijan tehtävät: Metsänvartijan oli kesällä kuljeskeltava jalan, talvella hiihtäen valvottavalla metsäalueella. Näillä valvontareissuilla metsänvartija seurasi metsissä liikkuvia ja alueensa järvillä kalastavia ihmisiä. Jos luvattomia metsän käyttäjiä, metsästäjiä tai kalastajia havaittiin, metsänvartijan oli välittömästi ilmoitettava niistä esimiehilleen. Metsänvartija osallistui apumiesten kanssa oman alueensa puun mittaukseen, kaadettavien puiden merkintään ja savottatöiden valvontaan, sekä uittoihin. Metsänistutuksessa metsänvartija oli mukana työnjohtotehtävissä ja valitsi miehet metsänistutus- tai kylvötöihin. Metsänvartijan tehtävänä oli pitää rajalinjat puhtaina ja osallistua oman alueensa puunsiementen kokoamiseen. Kesäkautena metsänvartijan tehtävänä oli valvoa metsiä tarkasti metsäpaljojen varalta ja hänen oli hälytettävä välittömästi sammutusväkeä palopaikalle, jos metsäpalo oli syttynyt. Metsänvartijan oli vannottava virkavala, ennen viran vastaanottamista. Metsänvartijalle maksettiin työstä vuosipalkkaa ja hän sai asua metsänvartijantilalla.

Kuvassa metsänvartija Auvinen lastensa kanssa syksyllä 1927 Iljanvaarassa

Iljanvaaran itäpuolella sijainnut rajajärvi Kivikko-Säynäs 1933)Uuno Peltoniemi, Museovirasto)

Pahkalammen luostarin asuinrakennus vuonna 1933, kuva Uuno Peltoniemi

Pahkalammen luostarirakennukset vuonna 1933 (Museovirasto). Keskellä luostarin päärakennus, jonka takana navettarakennus. Vasemmalla asuinrakennus ja aitta. Oikealla rannassa on sauna. 1800-luvun alussa Pahkalammen luostarin johtajana toimi Kiril Feodorov ja 1850 Ivan Wasiljew. Luostarissa harjoitettiin kasvinviljelyä, karjanhoitoa, maanviljelyä ja kalastusta. Puhekielenä luostarissa oli venäjä. Luostari sai avustuksia venäjällä asuilta luostarin ystäviltä, mutta rahavirta tyrehtyi

1860-luvulla. Parhaimmillaan luostarissa asui kahdeksan munkkia, kaksi naista ja liuta työmiehiä. Toinen oli Kirilin vaimo Maria. Luostari autioitui vuoteen 1880 mennessä. Luostarin läheisyyteen rajavartiosto rakensi vartiotuvan 1930-luvulla. Siellä rajamiehet elivät eristettyinä tiettömän taipaaleen takana. Rajamiehet hakivat ruokatarpeet jalkapatikassa Kuolismaan kaupoista. Rajavartiosta oli paikalla yksi emäntä, joka hoiti rajamiesten muonituksen ja piti samalla yhtä lehmää. Emännät tulivat vuorotellen töihin muutamien päivien tai viikkojen ajaksi. Rajamiehet tekivät partioretkiä valtakunnanrajalle pareittain. He viipyivät partiomatkoilla yhdestä päivästä muutamaan päivään. Rajavartiostolla oli Iljanvaarassa, noin kilometrin päässä rajalta tähytysasema, jossa pidettiin vartiota. Lähin naapurivartio oli kolmenkymmenen kilometrin päässä Megrijärven rannalla. Talvisodan alussa rajamiehet polttivat vartiorakennuksen sekä vanhan luostarin jäänteinä olleen varastorakennuksen. Ainoastaan vartioston saunarakennus jäi heiltä polttamatta.

Tapionahon ja Niemijärven Tapion metsänvartijatilat

Tapionahon metsänvartijatilaa ympäröivät ennen muinoin suuret valtionmetsät. Tapionahon metsänvartijatilan tilan koillispuolella, muutaman kilometrin päässä virtasi Koitajoki. Tapionahon asukkaat harjoittivat kalastusta Niemijärvellä. Pohjoisessa sijaitsevat Hanhijoki ja suuri Hanhisuo. Lähimmät naapurit olivat Iljanvaaran, Koltekankaan, Niemijärven ja Hankavaaran metsänvartijatortissa sekä Hökkivaaran ja Vellivaaran metsänvartijatilat.

Tapionahon tila muuttui metsänvartijantilaksi marraskuussa 1861. Paikan perustivat veljekset Pekka ja Heikki Sivonen noin vuonna 1836. Ensimmäisinä metsänvartijoina toimivat ortodoksista uskontoa tunnustaneet Riissaset vuosina 1863–1881. Vasili Rissanen toimi metsänvartijana vuosina 1863–1868, Stefan Rissanen vuosina 1868–1870, Oleksi Rissanen 1870–1877. Riissasten jälkeen metsänvartijana toimivat Olli Tikka 1881–1881, Olli Antinpoika Kurvinen 1905–1925, Matti Petteri Kokkonen 1925–1929 ja Iljanvaarasta siirtynyt Antti Auvinen 1929–1935.

Niemijärven metsänvartijatorppa sijaitsi samannimisen järven eteläpäässä. Torpasta oli Ilajanjärvelle viisi kilometriä. Niemijärven asukkaiden lähimmät naapurit olivat kolmen kilometrin päässä Vellivaarassa joka oli kruununtorppia. Pohjoisen suunnalla kahden kilometrin päässä oli Tapionahon metsänvartijatorppa. Ilajanjärven ja Niemijärven alueen kautta meni tie Hullarin metsänvartijatorppaan. Niemijärven torppa perustettiin samaan aikaan kuin Tapionahon metsänvartijantila. Ensimmäisinä metsänvartijoina toimivat Antti Antinpoika Kortelainen 1863–1880, Jaakko Eronen 1880–1910, Antti Jaakonpoika Eronen 1910–1919, Matti Petter Kokkonen 1919–1929, Antti Auvinen 1929–1935.

Megrin luostarin päärakennus syyskesällä 1933 (Uuno Peltoniemi, Museovirasto)

Megrin ja Kuismalan Kruununtorpat ja metsänvartijatilat

Monet metsänvartijatorpista olivat aikaisempia kruununmetsätorppia, kuten Megrissä ja Kuismalassa. Megrissä toimi metsänvartijana 1800-luvun alussa isomummoni Fevronia Vlasovin isä. Megrin kylä sijaitsi samannimisen järven rannalla. Megri oli Ilomantsin itäisin kylä ja valtakuntien raja kulki Megrijärven keskellä. Isomummoni Fevronia Hourenja Sidorov Wlasovin syntymäkoti oli Megrin luostarin lähellä sijaitseva kruununtorppa. Hänen sukunsa on asunut Megrissä ainakin 1700-luvun alusta saakka. Megriin perustettiin vanhauskoisten ortodoksien erämaaluoostari 1800-luvun alussa isomummoni suvun maille. Luostarin perustajana oli Onofrei - niminen mies. Hänen tytär Maria ja hänen miehensä Matfvej Ivanov asuivat luostarissa vielä 1840-luvulla. Luostarissa oli enimmillään

36 munkkia. Luostarissa oli työläisiä hoitamassa karjaa ja luostarin taloutta. Puhekielenä luostarissa oli venäjä. Monasterit saivat toiminnan ylläpitämiseen lahjoituksia venäjältä aina 1860-luvulle saakka. Rahavirran ehtyessä luostarien toiminta alkoi hiipua. 1860-luvulta lähtien luostarissa oli enää kaksi venäjältä muuttanutta munkkia, Matfvej Ivanov ja Jefim Bogdanov ”Б гдан” ”Jumalanlahja”. Viimeiset kaksi munkkia poistuivat tuonpuoleiseen 1800-luvun lopussa. Jefim Bogdanov sai isomummoni Fevronia Vlasovin serkun, Fedosia Wlasovin kanssa yhden pojan (Mikael) ja neljä tytötä. Jefim ja Fedosia elivät avoparina, koska vanhauskoisilla ei ollut pappia lähistöllä. Kirkonkirjoissa lasten sukunimi muodostui molempien vanhempien sukunimestä. Megrin luostarissa oli toimintaa aina 1910-luvun loppuun saakka. Kuismalassa toimi metsänvartijana 1800-luvun lopussa Vasili Tiit-tanen ja Megrissä Ivan Arhipoff.

Mekriin johtava tie 1933 (Uuno Peltoniemi, Museovirasto)

Liusvaaran metsänvartijatilat

Liusvaaran ja Megrin puolivälissä Slobodassa oli valtion kruununtorppa. Terkkälässä Liusvaarasta Porajärvelle johtavan tien vasemmalla puolella tien vieressä oli Terkkälän metsänvartijantorppa (Ruhasen salojen metsänvartija), jossa toimi metsänvartijana vuosina 1868–1913 Prokopei Abramoff Pajari s. 07.05.1841 Salmijärvellä. Terkkälän talon kivijalka näkyy vielä hyvin Porajärven tien varressa. Mustakankaalla, Liusvaaran kylän pohjoispuolella oli Valtion Kruununtorppa. Henrik Tanskasen poika, Henrik Tanskanen s.1856, oli metsänvartijana Liusvaaran Näätänimellä. Hänellä oli vaimona Anna Liisa Savolainen s. 1857. Heillä oli ainakin yksi poika August Johannes, joka syntyi 22.3.1880. Liusvaaran Alisen alueen metsänvartijana toimi vuosisadan vaihteessa Matti Matinpoika Koljonen s. 29.07.1865.

Leppäsenahon metsänvartijatilat

Leppäsenahossa joka sijaitsi Liusvaaran ja Salmijärven välillä toimi metsänvartijana Mikko Lyhykäinen. Samalla tilalla metsänvartijana toimi aiemmin Siidor Vlasoff s.14.9.1855. Hänen jälkeensä metsänvartijana toimi Jefim Larioninpoika Vlasov s.12.1.1870 ja hänen jälkeen mummoni pikkuserkut Jehki ja Vassu Vlasoff. Kävin Leppäsenahossa 2006 ja tilan alue oli vielä havaittavissa metsän keskellä. Rakennuksia ei näkynyt, mutta rakennuksen pohjat olivat vielä näkyvissä.

Ontronvaaran metsänvartijatila

Ontronvaaran kruununtorppa, joka 1900-luvun alussa muutettiin metsänvartijatilaksi, sijaitsi Liusvaaran ja Kuolismaan tien varressa. Päärakennus oli rakennettu Salmijärvelle lähtevän tien risteykseen. En huomannut rakennuksen jäänteitä käydessäni paikalla vuonna 2006.

Saarijärven ja Sulkulammen metsänvartijatilat

Valtion kruununtorpat, jotka 1900-luvun alussa muutettiin metsänvartijantiloiksi, sijaitsivat Liusvaaran ja Kuolismaan tien varressa. Olen käynyt molemmissa paikoissa, mutta puusto on vallannut tilat, ettei niiden peltoja enää näe. Saarijärven metsänvartijantilan rakennusten pohjat näkyvät vielä tien varressa. Sulkulammella toimivat metsänvartijana Jefsei ja Feodor Solehmainen.

Saarijärven metsänvartijantalo 1933 (Uuno Peltoniemi, Museovirasto)

Kuolismaan salometsien metsänvartijat

Hilipanvaarassa, Kuolismaan eteläpuolella, metsänvartijana toimi Antti Eronen s. 30.11.1847. Hän toimi jossakin vaiheessa myös Lehmivaarassa metsänvartijana. Ontronvaaralla oli metsänvartijana vuosisadan vaihteessa Mikko Haaranen s.17.1.1850. Lutikkavaaran alueella metsänvartijana toimi 1850-luvulla Risto Pesonen s. 05.04.1805 ja hänen jälkeensä Antti Nykänen s. 06.02.1852.

Hilipanvaaran metsänvartija Antti Erosen perhettä vuonna 1925

Salmijärven metsänvartijatila

Salmijärvi sijaitsee Liusvaaran ja Vegarusjärven puolivälissä. Salmijärvi kuului Suojärven kuntaan. Salmijärvellä toimi metsänvartijana vuosina 1860–1889 Henrik Tanskanen s.29.2.1820 ja hänen jälkeensä metsänvartijaksi tuli Miihkali Timoskainen s. 10.7.1857 Kuolismaassa (Jakunvaara), k.7.4.1928 Salmijärvellä. Hänen vaimonsa oli Suojärveläinen Akiliina Timoskainen s.13.06.1860. Miihkali oli parantaja ja metsämies, joka oli kiinnostunut karhunpynnistä. Timoskaisen jälkeen Salmijärven metsänvartijana toimi 1930-luvun loppuun saakka kuuluisa karhunkaataja ja kaukopartiomies Mikko Krökki s.9.7.1895 Suojärven Vegarusken kylässä. Mikon vaimo oli Liusvaaralainen Marfa Jermeintytär Martiskainen s.1899.

Miihkali ja Akiliina Timoskainen

Kuuttivaaran metsänvartijatila

Sonkajalainen Iisakki Kukkonen s.7.2.1838 toimi Kuuttivaarassa metsänvartijana 1860–1878. Hänen jälkeensä metsänvartijaksi tuli Salmijärveltä Pekka Tanskanen s. 6.12.1852 Ruskealassa. Pekan mukana muutti Anna Liisa Meriläinen (s.5.10.1853 Kuuksenvaarassa) ja heidät oli vihitty avioliittoon tammikuun alussa 1878 Ilomantsin kirkossa. Alkuvuoden 1878 nuoripari vietti Ilomantsin Kuuksenvaaran kylässä Anna Liisan vanhempien luona. Anna Liisan isä Anders ja äiti Ulrika olivat torppareina Kuuksenvaara nro 3. tilalla. Pekka toimi metsänvartijana vuoteen 1919 saakka. Kävin Kuuttivaarassa kesällä 2002 ja silloin tilan alue oli hakattu aukeaksi. Kuuttivaaran länsipuolella Suojärven puolella oli Vaaksauksen metsänvartijatila, jossa 1900-luvun alussa oli metsänvartijana Miina Juppi. Vaaksauksen metsänvartijana toimi ennen sotia Kilil Pyy, joka syntyi 31.5.1890 Korpi-selän Yläjärven kylässä.

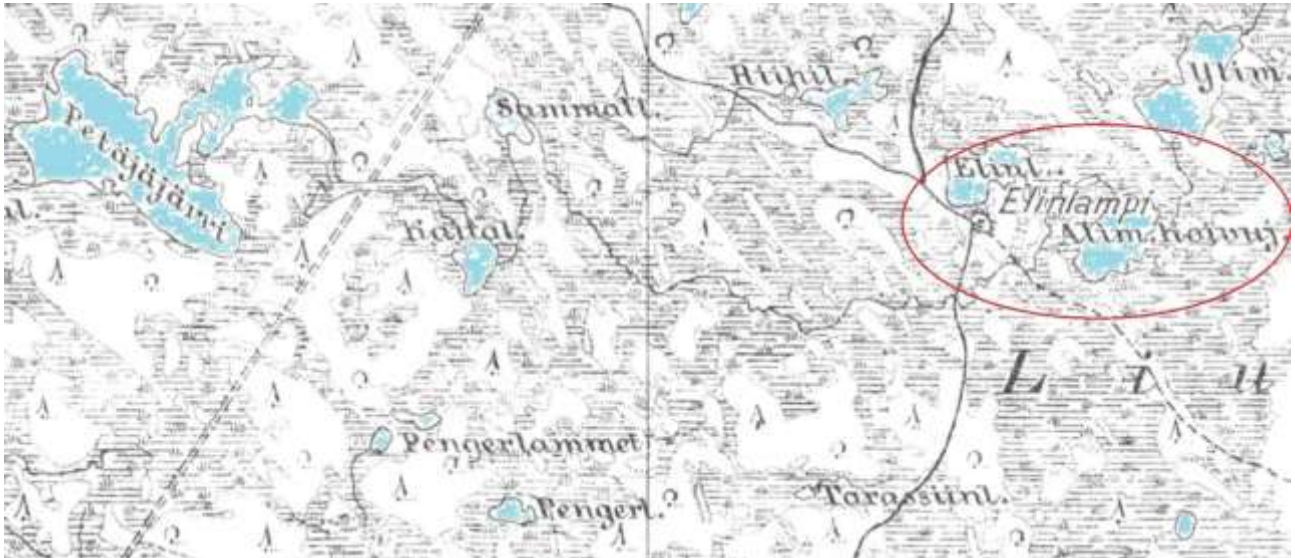
Moisionahon metsänvartijatila

Valtion kruununtorppa, jotka 1900-luvun alussa muutettiin metsänvartijantilaksi, sijaitsi Kuolismaan ja Kuuttivaaran tien varressa. 1800-luvun lopulla metsänvartijana toimi Moisionahossa Iisakki Ehrukainen ja hänen jälkeensä Eino Ehrukainen s.29.9.1916. Kersantti Eino kaatui 30.6.1941 Osasto Marttinan partiomatkalla Seesjärvellä. Moisionahon on puusto vallannut, ettei sen peltoja enää näe. Tilalla oli jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana suomalaisten kenttävartiosto elokuussa 1941.

Elinlammen metsänvartijatila

Valtion kruununtorppa, jotka 1900-luvun alussa muutettiin metsänvartijantilaksi, sijaitsi Saarivaaran ja Iljanvaaran metsätien puolivälissä. Nykyään tilan ohi vie metsäautotie, josta pääsee Vuottoniemelle. Elinlammella oli metsänvartijana Allan Nevalainen. Petäjäjärvellä metsänvartijana toimi 1900-luvun alkupuolella Vasili Laatikainen.

Lokalahden ja Hylkysyrjän metsänvartijatilat

Lokalahdessa metsänvartijana toimi 1930-luvulla ukkini Elin Kettusen mies Alfred Hurskainen. Hylkysyrjässä oli myös metsänvartijan tupa, jossa metsänvartijoina toimivat "Vuaranpiä Ierikan pojat".

Rajantakaiset kylät

Ensio Kettunen

Aloitan kirjoittaa vuoden 1939 ja 1944 rajan taakse jääneistä vanhoista suomalaiskylistä, niiden menneisyydestä ja nykyisyydestä. Ensimmäisenä kuvailen Korpiselkää ja siihen kuuluneita suomalaiskyläiä kuvin ja sanoin.

KORPISELKÄ – TOLVAJÄRVI - ÄGLÄJÄRVI

Korpiselkä oli laulaja ja metsämiessukujen maa! Siellä vaikuttivat ennen muinoin soittotaitoiset SHEMEIKAT, VORNASET ja PYYT. Kunta tunnettiin aiemmin luonnonkauniista harjuista, laajoista suoalueista, korkeista vaaroista, upeista erämaista ja kymmenistä järvistä. Korpiselän pitäjä sijaitsi Raja-Karjalan pohjoisosassa, Ilo-mantsin kunnan etelärajalta. Korpiselästä maantie vei Tjokkin ja Kokkarin kylien kautta Tolvajärvelle ja sieltä edelleen kapeita hiekkaharjuja pitkin Ägläjärvelle. Tolvajärven harjumaisemat ovat samantyyppisiä kuin PUNKAHARJULLA on tänä päivänä nähtävissä. Korpiselässä valtaväestö oli kreikanuskoista (89 %) ja sieltä löytyivät ennen muinoin Suomen kauneimmat ja vanhimmat tsasounat. Talvisodan jälkeen Korpiselkä jäi valtakunnan rajan taakse ja näin monelle rakkaat kotiseudut olivat jääneet muistoihin. Talvisodan aikana Tolvajärven harjuilla käytiin yksi sodan ratkaisutaisteluista. Myös jatkosodan alussa 15. 7.1941, 20.-21.7.1941 ja 27. – 28.7.1941 käytiin Tolvajärven Ristisalmella kovia taisteluja Suomalaisten, Saksalaisten ja venäläisten välillä.

Korpiselkä oli ennen talvisotaa Suomen kunta, joka sijaitsi Laatokan Karjalan pohjoisosassa, Raja-Karjalassa. Kunta kuului Viipurin lääniin ja Salmin kihlakuntaan. Korpiselän pinta-ala oli 1 476 km², ja siellä asui talvisodan alla (syksyllä 1939) 3 584 asukasta. Korpiselän naapurikuntia olivat Värtsilä, Tuupovaara, Ilo-mantsi, Suojärvi, Suistamo ja Soanlahti. Suomen puolelle jäänyt osa ns. Tykä - Korpiselkää liitettiin vuonna 1946 Tuupovaaran kuntaan ja siihen kuuluvia kyliä olivat Suomen puolelle jääneet Hoilolan, Mannervaaran, Ruhovaaran, Saarivaaran, Meriinahan ja Saaroisten kylät. Korpiselän kyliä olivat Ilo-mantsin rajalla sijainnut Karali, Korpiselän Värtsilän puolella sijainneet Tsiipakan ja Hominvaaran kylät, Korpiselästä itään ovat Tjokki, Kokkari, Kilpivaara, Lehmävaara, Tolvajärvi, Haukivaara, Yläjärvi, Kitilänselkä ja Ägläjärvi.

Olen käynyt Korpiselässä kaksi kertaa kesällä 2019. Korpiselän kylässä rajamiehillä oli tarkastuspiste, jossa rajamies tarkasti rajavyöhykelupamme ja passimme. Tarkastuksen jälkeen pääsimme Tolvajärvelle johtavalle tielle. Korpiselän kirkonkylästä oli jäljellä vain huonokuntoinen kirkkorakennus, tienvarrella olleet hautausmaat. Korpiselän eteläpuolella Tsiipakan ja Hominvaaran kyliin ei pääse nykyään, ne sijaitsevat sähköaidan Suomen puolella. Tjokkin kylä oli autio, ainoastaan talojen kivijalkoja löytyy kylämäeltä. Tjokkin kylän talot olivat tuhoutuneet pääosin talvisodassa ja jatkosodan välisenä aikana. Tjokkin ja Kokkarin yhteinen hautausmaa on kylien puolivälissä ja sieltä löytyy vielä muutamia hautakiviä. Kokkarin kylä oli myös autio, mutta matkailija ei voi olla ohittamatta vanhaa tsasounan paikka. Tsasounan kivijalan viereen on pystytetty suuri muistoristi. Kokkarin kylän talot olivat kesällä 1941 ehjiä, kun suomalaiset saapuivat kylään heinäkuussa 1941. Nykyään kylässä ei ole yhtään rakennusta, ainoastaan peltoaukeat ja vesakkoa kasvavat talonpaikat.

Korpiselän kylää 1930-luvulla

Korpiselän kirkko heinäkuussa 1941 (SA-kuva)

Tjokkin kylävaara kesällä 2019

Tjokkin ja Kokkarin vanha kalmisto

Kokkarin kylävaara, alakuvassa Kokkarin tsasounan kivijalka kesällä 2019

Kokkarin kylässä asui äitini serkku, Riikinahon Mari Jeskanen os. Purmonen s.19.2.1877. Mari oli ukkini Nikolai Purmosen sisar. Mari asui miehensä Andrei Jeskasen ja lapsiensä kanssa Korpiselän pitäjässä.

Kokkarin kylä kuvattu kylän palotornista kesällä 1941 (SA-kuva)

Kokkarin kylää maaliskuussa 1940 (SA-kuva)

Kokkarin kylässä asuneen Taneli Lillusen talo (Samuli Paulaharju, Museoviraston kuvakokoelma)
Kokkarin kylästä lähti tiet Kilpivaaraan ja Lehmävaaran vanhoihin suomalaiskyliin, mutta kylät ovat nykyään autiona. Kokkarista seuraava suomalaiskylä on Tolvajärvi, joka oli ennen talvisotaa matkailijoiden suosima matkailukylä. Sinne rakennettiin vuosina 1938–1939 Tolvajärven matkailumaja. Maja valmistui heinäkuussa 1939 ja se kerkesi olla matkailijoiden käytössä syyskuuhun 1939 saakka. Tolvajärven Osuuskaupan rakennus näkyy alakuvassa Neuvostoliiton parakkien etupuolella. Kuva on otettu kansakoulun katolta kesällä 1941.

Tolvajärven kylää kesällä 1941 (SA-kuva)

Tolvajärven risteyksestä löysimme kesällä ja syksyllä 2019 Osuuskaupan kivijalan. Rakennus oli tuhoutunut jossakin vaiheessa jatkosodan jälkeen. Osuuskaupan kaupparakennus valmistui Tolvajärvelle kesällä 1939, joten sen käyttöajaksi jäi vain muutama kuukausi.

Tolvajärven osuuskauppa kesällä 1941 (SA-kuva) ja kesällä 2019

Tolvajärven kuuluisimpia paikkoja Matkailumajan jälkeen olivat Tolvajärven kauniit harjumaisemat, Pyhän Eliaan tsasouna, Kotijärven rannalla ja Semeikkain ja Vornasten runonlaulajain muistomerkki. Tsasouna oli tuhottu välirauhan aikana 1940 tai 1941. Tolvajärven tsasounan mallilla on tehty mm. Ilomantsin Parppeinvaaran Kaikkien pyhien tsasouna. Tolvajärvellä vietettiin praasniekkoja heinäkuun puolivälissä, kolme viikkoa juhannuksesta eteenpäin. Kyläläiset juhlivat silloin praasniekkaa koululla ja tsasounan ympäristössä. Tsasounan tuhosivat Neuvostoliiton sotilaat, ennen jatkosodan alkua. Tsasouna oli tarkoitus rakentaa uudelleen jatkosodan aikana ja siihen kerättiin varoja vuosina 1943–1944.

Tolvajärven tsasouna 1930-luvulla ja tsasounan paikka syksyllä 2019

Tolvajärven Matkailumaja rakennettiin Tolvajärven Hirvasharjun päälle vuonna 1938–1939 Suomen matkailijayhdistyksen toimesta. Maja sai eduskunnalta rakennusmäärärahan vuonna 1938 ja maja rakennettiin sen vuoden aikana vesikattoon saakka. Majan sisätyöt ja ulkorakennukset saatiin tehtyä kevätkesän 1939 aikana. Talon suunnittelijana toimi arkkitehti Aulis E. Hämäläinen Suomen matkailijayhdistyksestä. Maja valmistui juhannuksen aikaan vuonna 1939, mutta se vihittiin käyttöön vasta heinäkuun lopussa 18.7.1939. Maja oli avoinna syyskuun alkuun saakka. Silloin Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden viilenemisen takia matkailumaja suljettiin ja se jäi tyhjilleen joulukuulle 1939 saakka. Maja sijaitsee Hirvasjärven, Myllyjärven ja Tolvajärven välisen Hirvasharjun päällä. Majassa oli keskuslämmitys, jätevesijärjestelmä, yläkerran kahdessa kerroksessa oli majoitustilat noin 40 hengelle, alakerrassa suuri ruokasali, keittiö, seurusteluhuone ja kellarissa sijaitsi keskuslämmityskattila. Toisessa kerroksessa oli yhden ja kahden hengen huoneet, kolmannessa kerroksessa yhteismajoitustilat. Majan pääoven oikealle puolelle kiinnitettiin heinäkuussa 1939 kuparinen laatta, jossa oli pankinjohtaja Birger Wegeliuksen muistolaatta. Wegelius oli Tolvajärven matkailijamajan suurin rahoittaja (100 000 mk). Laatassa oli teksti: Pankinjohtaja Birger Wegelius ja hänen puolisonsa Edith Wegelius lahjoittivat pohjavarat tämän matkailumajan rakentamiseen. Suomen Matkailijayhdistys 18.7.1939. Laatta poistettiin seinästä keväällä 1940 ja sen paikalla näkyy nykyään vain laatan alla ollut laasti. Pihapiirissä oli suuri varastorakennus, maakellari, kaivuhuone ja Myllyjärven rannassa saunarakennus. Maja toimi talvisodan aikana joulukuussa venäläisdivisioonan komentopaikkana. Joulukuun 12. päivänä 1939 suomalaisjoukot valtasivat majan takaisin. Matkailumajaan perustettiin silloin suomalaisten kenttäsaairaala (23. kenttäsaairaala). Jatkosodassa maja toimi suomalaisten ja saksalaisten yhteisenä sotasaaraalana heinäkuun lopusta elokuun loppuun saakka. Jatkosodan aikana majaa kunnostettiin, mutta sen toiminta ei elpynyt ensikuukauden mittakaavoihin. Matkailumaja paloi Neuvostoliiton aikana. Matkailumaja rakennuksineen ja kalustoineen maksoi Suomen matkailijayhdistykselle yhteensä 1 175 000 mk, sen kustannusarvio oli 800 000 mk. Majan urakoi Suomen matkailijayhdistys. Majassa oli sähköt, jotka asensivat kesällä 1939 Sortavalan Sähkö Oy (sähkötyöt olivat kesken avajaispäivänä tiistaina 18.7.1939). Putkityöt ja keskuslämmityksen asensi Putkiliike Kemiläinen. Matkailumajassa oli sisävesi, kylpyamme, puhelin ja muita nykyajan mukavuuksia. Alla SA-kuva

Tolvajärven matkailumaja kesällä 2019. Matkailumaja on palanut tai sen puuosat on kuljetettu jonnekin muu-
anne jatkosodan jälkeen, ainoastaan Matkailumajan alakerran kivinen alakerta on vielä jäljellä. Matkailuma-
jan pääsisäänkäynnin sivu, jossa kivistä ja betonista tehty alakerran seinä on ehjä. Ovet ja ikkunat ovat joko
palaneet tai siirretty parempaan käyttöön. Yläreunan mustan osa päälle oli leikattu puolikkaat hirret. Jäte-
kaivot olivat vuonna 1939 harvinaisia, mutta matkailumajalle ne rakennettiin 1939 majan Myllyjärven puo-
leiselle sivustalle. Kaivoista WC:n ja pesutilojen likavesi johdettiin halkaisijaltaan 75 mm metalliputkia pitkin
saunan takana olevaan hiekkasärkkään. En tiedä miten siihen aikaan sakokaivot tyhjennettiin? Sakokaivot
ovat noin 4–5 m syviä ja niiden kannet oli tehty betonista, mutta tarkastuskannet olivat lahonneet aikojen
saatossa. Myllyjärven rannalta löytyi rantasaunan betoninen sokkeli. Rantasauna oli rakennettu pyöröhir-
restä ja siinä oli rannan puolella avoterassi, suuri löylyhuone ja pukuhuone, jossa oli ollut kamiina lämmitti-
menä. Rantasaunan mitat olivat pituus noin 8 m ja leveys noin 5 m. Rannalla oli aiemmin uinti- ja mattolaitu-
rit. Saunassa kylpeneet ihmiset kehuivat matkailumajan saunan löylyjä hyviksi!

Tolvajärven Kivisalmen sillan viereen pystytettiin runonlaulajanpatsas 21.7.1929. Patsaan pystytyshetkessä oli mukana runsaasti Tolvajärven asukkaita, myös kuuluisien runonlaulajien Semeikkoja ja Vornasia. Alla oleva kuva on Toukomies lehdestä. Elokuussa 1929 miesjoukko rikkoi viinapulloja patsaaseen, heitteli sitä kivillä. Asiasta kerrottiin Laatokka-nimisessä lehdessä ja siinä arvuuteltiin, ketkä olivat tihutyön takana. Poliisit saivat teosta kiinni neljä Kaitajärveläistä miestä, jotka olivat olleet Kokkarin praasnietkoissa ja paluumatkalla olivat tehneet ao. tihutyön. Neuvostojoukot työnsivät patsaan läheiseen järveen välirauhan aikana 1940–41. Patsas nostettiin järvestä Heinäkuussa 1941.

Olavi Paavolainen kirjoitti muistiinpanoihin kesällä 1941: *"Saavutamme vihdoin sen paikan, missä metsä loppuu, harjun selkä taittuu ja vedet taipuvat molemmilta puolin melkein yhteen syleillen kumpua, jolla seisoo, kuulu Runonlaulajan patsas. Jalusta on tyhjä... Mustasta kivistä lohkaistu patsas on syösty alas ja makaa vesikivillä. Mutta mustasta pinnasta välkkyä jatkuvasti ylevä teksti: MATKAMIES, PYSÄHDY... Ja kultainen kannel loistaa yhä rantakivien välissä, kuin olisi sen helähtävä sävel vasta ensimmäisen kerran kaikunut alkuaikojen syntyvän maiseman pyhistä, hämärästä vesistä. Tänä aamuhetkenä Vornasten ja Semeikkain sortuneen patsaan äärellä nousi sodan raiskaama ja hävittäjä Tolvajärven maisema mielessäni vertauskuvalliseen suuruuteen".* Nykyään patsaan paikalla on vain sen jalusta ja pieni valettu muistokivi. (Kuva syyskuulta 2019 ylhäällä)

Kivisalmen sillalta tie jatkuu kohti Ristisalmea, jossa käytiin venäläisten ja suomalaisten joukkojen ratkaisutaisteluita joulukuussa 1939. Kesällä 1941 kovia taisteluita Venäläisten, Suomalaisten ja Saksalaisten joukkojen välillä heinäkuun 15., 20. sekä 27.–28. päivinä.

Ristisalmi maaliskuussa 1940 (SA-kuva)

Saksalainen kenraalimajuri Erwin Engelbreth 6.8.1941 Ristisalmen uudella sillalla

Ristisalmen siltaa syyskuussa 2019

Ristisalmelta eteenpäin saavumme viimeiseen Korpiselän kylään Ägläjärvelle. Nykyään kylä on autio ja sinne ei pääse Tolvajärveltä kuin maastoautolla. Ägläjärvi oli Korpiselän kylä ja siellä asui pääosin ortodokseja.

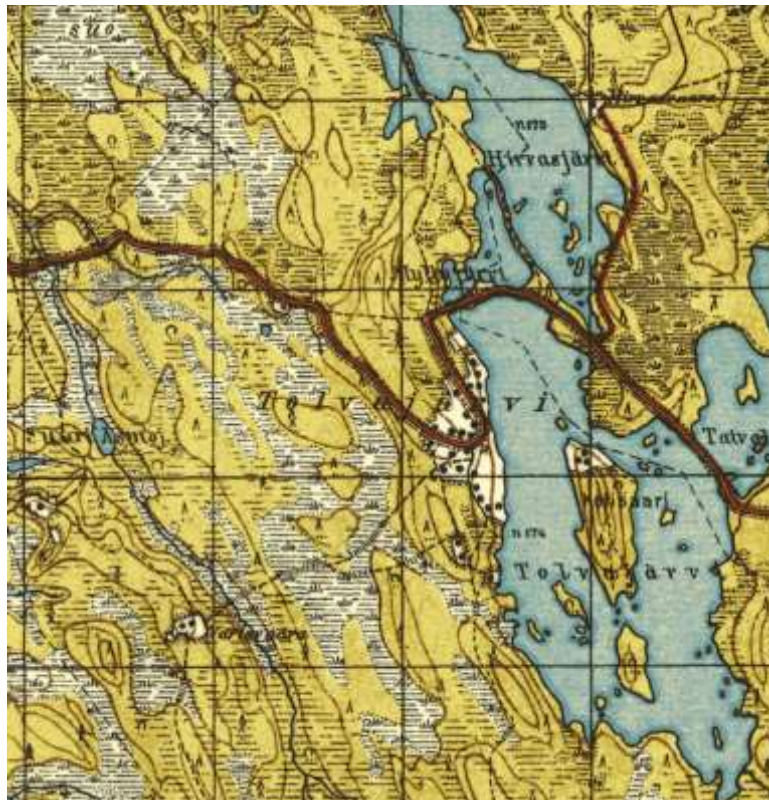

Ägläjärven tsasouna kesällä 1941 (SA-kuva), pyhitetty apostolien Pietarin ja Paavalin muistolle

Kuvassa Ivan Röpelisen talo, lähellä Ägläjärven kylää (SA-kuva)

Ägläjärven kyläkeskus sijaitsi Ägläjärven itärannalla Korpiselän kirkonkylästä Suojärvelle johtavan maantien varrella. Ägläjärveltä tiet johtivat Suojärven suuntaan Aittojoelle ja pohjoiseen johtava tie johti Yläjärvelle ja Kitelänselälle. Matkaa Korpiselän kirkonkylään oli linnuntietä noin 45 kilometriä ja Suojärven ortodoksisen kirkonkylään vain noin 30 kilometriä.

Päivä elettyä elämää Itä – Suomessa 1970 luvun lopulta. Ilomantsista Itään. Elämän trial!

Jouni Kettunen

Euroopan itäisimpään kolkkaan, on jääkausi viiltänyt syviä laaksoja - koonnut sorasta vaaroja - kovertanut suppia - tehnyt kivistä pirunpeltoja luonut lampia ja soita. Tämä maa ei ole ollut ihmiselolle helpointa sarkaa, on tullut idästä, on tuullut lännestä, mutta karjala kestää. Monen monta kertaan on vihollinen yrittänyt valloittaa näillä salomailla elävää kansaa, mutta karjala kestää edelleen.

Ajaessaan mopedilla iltapäivän kuumuudessa suonreunamaa pitkin mutkittlevaa polkua, poika aistii kirpakan suopursujen tuoksun, polun alkaessa nousta harjuksi helteessä kylpevän kanervikon tuoksu syrjäyttää muut tuoksut. Pojan saapuessa vaaran juurelle hän pysäyttää mopedinsa, hänen katseensa siirtyy kallioista kivistä rinnettä kohti horisontissa siintävää vaaran lakea. Helpoin ajoreitti olisi kiertää harju, mutta hänen tapanaan ei ole valita helpointa reittiä.

Katsellessaan edessä nousevaa rinnettä, mittailen kuin kissa ennen hyppyään. Poika nousee pyöränsä satulasta siirtyen kävelemään mopedilla ajettavaa reittiä, katsoo sopivat kääntöpaikat arvio etenemisen riskit. Saapuessaan taikaisin pyöränsä luokse, jota hän on muokannut mieleisekseen, hän luo pikaisen silmäyksen mopediinsa. Mopedin takarengas on karkea ja nappulakuviainen, sen kumi on liimattu pinnavanteeseen Bostik -kontaktiliimalla koska renkaassa käytettävä ilmanpaine on vähäinen maksimaalisen pidon aikaansaamiseksi. Jalkatapit jarru sekä vaihde vivut ovat modifioitu taittuviksi, ohjaustanko on suoralla tukitangolla jäykistetty sekä jonkinlainen pohjapanssari on myös valmistettu moottorin alle suojaksi.

Poika polkaisee Puch merkkisen 2-t moottorin käyntiin, tasaa hengitystään - sulkee mielestään kaikki edessä olevaa suoritusta häiritsevät ajatukset. Edessä on vain reitti, jota kohta kohdalta on edettävä loukkaamatta itseään saatikka rikkomatta rakastamaansa pyörää. Poika lähtee ajamaan, hyppyyttää sammaleisen kiven päälle jatkaen sileää kalliotapitkin pirunpeltomaisen louhikon yli kohti soraisaa vaaranlakea. Saavutettuaan soraharjun huipun hän jatkaa etenemistään suomatta katsettakaan taaksensa, koska hän tietää, että samaa vaativaa reittiä tuskin perässätulijoita tulee. Tällä samalla tyyliin hän elää muusakin toiminnassaan, ei etsi helpointa suorinta reittiä, laskee elämänvirtaa karioita vältellen. Auttaen muita sen minkä kykenee, unohtamatta kuitenkin itseään.

Poika jatkaa ajamistaan kotia kohden, jossa hän asustelee kahdestaan äitinsä kanssa, hänen Isänsä on kuollut menneenä talvena sydänkohtaukseen metsätöiden ääreen. Asioiden näin ollessa he äitinsä kanssa pitävät yllä sähköverkon piiriin kuulumatonta pienviljelystilaa. Saavuttuaan tilalle on iltalypsyyn aika koittanut. Hän lähteekin seuraavaksi hakemaan lehmiä kylän yhteislaitumelta huu-dellen "ptruii Mansikki ptruii lita" äitinsä käsin lypsettäväksi, lypsytyn lomassa hän hoitelee muitakin jokapäiväisiä askareitaan. Kuten kärpästen häätöä lypsyä häiritsemästä, maidon siivilöimistä maiton-tonkkiin sekä tonkkien siirtelyä lypsypaikan läheiseen lähdeperäiseen kaivoon, ettei maito myrtyisi piloille. Maitotonkat lasketaan kaivoon lavakehikossa vinttikaivo tyyppisellä nostimella, nostovarren vastapainona on Neuvostoliitolaisesta sotaromuksi jääneestä panssarivaunun raadosta purettu painava planeettapyörästä, osa on noudettu talvisodan sotatoimialueelta kai Oinas salmelta?

Auringonlaskun purppuroidessa läntisen taivaanrannan poika menee ulkorakennuksessa sijaitsevaan viileään aittaan lukemaan Stephen Kingin Hohto kauhuromania, hän tykkää eritoten kauhukirjallisuudesta dekkareista historiikeista sekä hauskastakin kaunokirjallisuudesta, ruisrääkän rääkynä kuuluu vainiolta pojan nukahtaessa kirjansa ääreen. Pojan suosikki artistin Pelle Miljoonan sanoin, yön syli on rauhallinen suojaansa tarjoten. Hyvää yötä maailma, aamulla aurinko nousee taas.

Poika herää kukon laulun aikaan, vaikka kukko ei pahemmin laulanutkaan. Kukolla on joku synnynäinen vika, kiekumisen sijaan se vain kähisee. Kanojen lisäksi melkein omavaraistalouden kriteerit täyttävällä pientilalla on pari kalkkunaa siipikarjana, ne sekä pari nautaeläintä laitetaan lihoiksi myöhäsyksyllä yleensä marraskuussa, kun ilma on pakastunut lihojen säilymisen vaatimaan lämpötilaan. Ruhoja säilytetään kylmässä aitassa olevissa koukuissa roikottaen, josta niitä aina tarvittaessa noudetaan sahaamalla jäinen pala pataan vietäväksi.

Saavuttuaan aitasta tupaan, äiti onkin jo keittänyt aamukahvit sekä laittanut munavoita karjalanpiirakoiden päälle siveltäväksi. Voi on itsetehtyä ulkoeteisessä sijaitsevalla lihasvoimalla toimivalla ns. separaattorilla, laite eroitelee maidosta kerman voin valmistusta varten, toisesta torvesta tullut ”kurri” laitetaan vasikoille tulevan jauhoannoksen kostukkeeksi. Karjalan piirakoihin käytetty ruis on myös tilalla kasvatettua, se on kuivattu maamiesseuran kuivaamalla ja jauhatettu Luhtapohjan myllyssä jauhoiksi.

Kahvihetken aikana keskustellaan tulevan päivän askareista, kuunnellaan Luxor merkkisestä paristoilla toimivasta transistoriradiosta säätiedote, joka lupaaileekin lyhyttä hellejaksoa. On siis otollinen aika aloittaa kuivaheinän seivästäminen, edellisenä päivänä eräs kylällä asuva traktorimies on käynyt niittämässä pienellä punaisella Massey Ferguson merkkisellä traktorilla sekä sorminiittokoneella ns. ”luokoa” 2.5 ha alalta. Lähellä asuvat pari vanhempaa velipoikaa ovat luvanneet tulla auttamaan heinätoissa, kun heidän ansiotyöpäivänsä on päätynyt, ehkä noin klo 16 aikaan.

Pojan päivä alkaa näin ollen heinätalkoiden valmistelulla, hänen edesmennyt isänsä on jo aktiivi käytöstä poistuneesta vaaleavärisestä pojan ikäisestä 1964 vuosimallin Tunturi mopedista tehnyt kolmipyöräisen mönkijän. Mopedin etuhaarukka pyörineen on osa alkuperäistä mopoa, mutta taka-akselilla onkin kaksi Ford Anglian romusta purettua 13” Nokian hakkapeliitta nastarengasta noin puolen metrin välein toisistaan. Jäykälle taka-akselille on asennettu vetorattaaksi puolustusvoimien polkupyörän iso eturatas, voimaa ja vääntöä laitteesta löytyy hyvinkin, mutta vauhdin hurmaa sillä ei pääse. Tällä laitteella poika ajelee maitokärri perässään heinäseiväs katokselle asetellen kärriin noin satakunta heinäseivästä ja tappeja, jotka ovat säilöttynä vanhoissa muovisissa apulantasäkeissä, näitä tappeja kutsutaan pulikoiksi. Haravat hangot rautakanget etsitään myös kärriin kuormaan kapeille peltosaroille vietäväksi, pian kaikki onkin jo valmiina Korpiahon pienviljelytilan iltapäivän heinätalkoita varten.

On tullut toisien aamukahvien aika, äiti tuntuu olevan sitä mieltä, että täytyy lämmittää ulkosauna heinätoiden päätteeksi, vaikka tulossa onkin helteinen päivä. Saunan vesipadan lämmitys täytyy aloittaa jo päivällä, koska pojan äiti haluaa pestä pyykkiä, kerta on poutainen sää ja pyykkiä kuivuvat näin naruilla nopeasti. Kahvihetken jälkeen täytyykin ryhtyä näihin askareisiin, on kannettava

liiteristä lämmityspuita saunalle sekä pumpattava vettä saaveihin navetassa olevalla käsi­käyttöisellä Pohja merkkisellä kaksimäntäisellä valurautapumpulla. Pumpatut vedet on kuljetettava toisilla mai­tokärreillä saunalle. Pyykit taas pestään polttomootorikäyttöisellä Hoover merkkisellä pulsaattori­pesukoneella, jonka pesuallas on saunan puolella lähellä Kota vesipataa ja Lincton merkinen ben­siinillä toimiva paikalismoottori on taas sijoitettu saunan hirsiseinään tehdystä reiästä rakennuksen ulkopuolelle pakokaasu / melu syistä.

Näiden toimien jälkeen onkin jo koittanut päivärüuan aika, tarjolla on keitetyjä omassa maassa kas­vatettuja puikula perunoita sekä läskisoosia, eli sianlihapaloja pitkään haudutettuna ruskeassa kas­tikkeessa. Lisukkeena on oman maan raastettua porkkanaa sekä evakkomatkalta rajantakaisesta itä­karjalasta äidin kotipaikalta peräisin olevaan leivänjuureen leivottua hapanta ruisleipää oma valmis­teisen voin kera. Juomana on taas edellisenä syksynä keitetyä lasipulloihin säilöttyä musta / puna herukka mehua, jotka on kaivettu käytettäväksi maakellarin uumenista, ateria on maittavaa ja sitä täytyy santsata. Jälkiruuksi on taas pannussa nestekaasuliedellä keitetyä kahvia. Kahvia juodaan­kin paljon ja sitä on päivänmittaan tarjolla useasti.

Ruokailun aikana pihaan hurahaa vaaleansinen Vauxhall Viva merkinen henkilöauto, pojan van­hempi veli on voinut lähteä aiemmin pois ansiotyöstään heinänteon takia. Hän on sopinut myös toisen vanhemman velipojan kanssa, että heinä show aloitetaan jo hyvissä ajoin, että saadaan homma pois päiväjärjestyksestä. Pian pihalle karahtaa tummanvihreä monikäyttöauto Renault 4 jota ”tippa relluksi” kutsutaan, hätäisesti vanhemmat velipojat syövät läskisoosia ja tekevät touhuk­kaasti lähtöä heinäsaraille. Alkaa hurja hien täyttämä keskinäinen kilpailu kuka seivästää nopeimmin - enemmän - paremmin, pojan tehtäväksi jääkin vain toimittaa kilpailijoille tykötarpeita sekä hara­voida heinää hurjatahtisten seiväsmiesten lähettyville heinähangolla seipäille nosteltavaksi.

On kulunut aikaa nelisen tuntia ja kolme saraa sekä 120 kpl heinäseipäitä on suorissa kauniissa ri­veissään komistamassa Heinäkuista maalaismaisemaa, leppeä kesätuuli levittää ympäristöön kuivu­van heinän tuoksua. Mehiläiset pörräävät ja pahin itikka aika on jo ohitettu, ihmisen olo on rasi­tuk­sesta raukea seesteinen, olotilasta voidaankin käyttää jopa nimitystä onnellisuus.

Ja ei kun saunaan! Saunomisen ja ”*jonnin joutavan rupattelun*” jälkeen heinämiehet alkavat tehdä lähtöä omiin koteihinsa omien rakkaidensa luokse, poika taas jää äitinsä kanssa kahdestaan. Ennen iltalypsy­syn aikaa hän kuitenkin polkaisee edellisvuoden mallia olevan Tunturi Super Sportinsa moot­torin käyntiin suunnaten pyöränsä kohti metsäisiä polkuja, alkamassa on päivittäinen taitoajo. Omaa aikaa omin miettein tuulevaisuudesta kesätuulen pyörittäessä pitkiä hiuksia putkimaiselle torvelle, ajaen tukka putkella kohti tulevaisuutta.

Elämä soi korvissa, tuoksuu tuulessa. Rintaa pakottaa, sydän tahtoo lentää. Nousta tuulen selkään Sisko tahtoisin jäädä. Mutta moottoritie on kuuma. Kaupunkien valot mulle huutaa.

”Edit Pelle Miljoona”